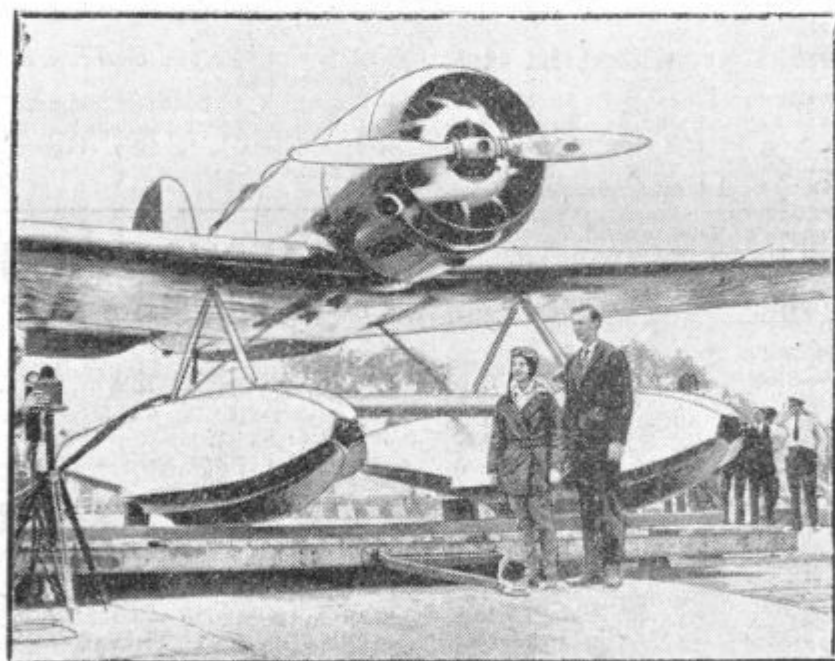

ŽIVLJENJE IN SVET

Lindbergh z ženo pred startom

5

2. avgusta

Knjiga 10.

19 Ljubljana 31

Življenje in svet

Dustrovana tedenska revija

Izhaja vsak petek in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. — FRANCIJA, mesečno 4 franke. — ČESKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. — AVSTRILJA, mesečno 1 šiling. — Amerika in ostalo inozemstvo letno 1 ½ dolarja.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5.

VSEBINA: št. 5.: Ziga Hirschler (Zagreb): Kako vzgajamo otroke za glasbo. — Poslednji divji konji v Evropi. — Židje v svojih dovtipih. — Podnebje in vremenske prilike v Arktidi. — Mihajl Z o š č e n k o: O čem je pel slavec . . . (Konec). — Dr. P.: O alkimiji in alkimistih. — Razvoj letalstva v sliki in besedi. — Na Monte Generoso krotijo strela! — Nove zanimivosti v ljudski prehrani. — še o Piccardovem poletu. — Kromal — nova zlitina. — Tedenski jedilni list. — Karikature. — Ameriški prezident in tisk. — Luč iz kuhinjske soli. — »Tekoče rokavice«. — Križarke potapnice. — Humor v slikah.

Ameriški prezident in tisk

V ameriškem političnem življenju so bili minule dni napeti dnevi: šlo je za daljnosežno pobudo, ki naj Nemčiji olajša gospodarski položaj. Prezident Hoover je predlagal moratorij za reparacijske dajatve. V Parizu so se vršila dramatsko napeta pogajanja. Telefon med Ameriko in Evropo je bil dan in noč v funkciji. Kakor je čitatelj izvedel iz dnevnikov, je naposled vendarle prišlo do sporazuma, kar je v evropski politiki zgodovinski dogodek.

Ob tej priliki se ni pokazala samo izborna informativna služba ameriškega tiska, ki je v zadnjih letih dosegla preseñetljivo hitrost in popolnost, marveč je javnost tudi izvedela, kako tesne stike ima prezident Hoover s tiskom. V Beli hiši v Washingtonu, ki je sedež prezidenta Zedinjenih držav, deluje ameriški »presbiro«. Ko ima prezident Hoover kaj sporočiti tisku, skliče ta presbiro na šesto uro zvečer sestane prezidenta z novinarji. Vest se razširi; v Washingtonu imajo svoje urednike vsi veliki ameriški listi in največji inozemski dnevniki. Tako se zvečer zbere v določeni dvorani Belega doma 100 do 120 novinarjev z bloki papirja in nalivnimi peresi. Prezident takoj vstopi v dvorano, med novinarje pa se pomešajo načelnik prezidentove telesne straže in nekaj detektivov, ker pri vходу ni točne kontrole in ni izključeno, da ne bi te prilike izrabil kak anarhist in se vtihotapil v prezidentovo bližino. To je edini varnostni ukrep. Hoover pove svoje, medtem ko tajnica natančno stenografira vse, kar se govori v dvorani. Novinarji pridno beležijo, fotografi obračajo svoje aparate; nekaj minut po avdijenci brzojavlj in radijske

postaje sporočajo širnemu svetu, kaj je govoril prezident.

V napetih dneh evropsko-ameriških pogajanj je prezident posebno pogosto klical k sebi novinarje in tako obveščal svet o položaju.

MODERNA TEHNIKA

Luč iz kuhinjske soli

Na inštitutu cesarja Viljema v Berlmu se je posrečil izum, ki utegne biti v bodočnosti še velikega praktičnega pomena. Gre za svetiljko, ki gori v pravem pomenu besede na kuhinjsko sol. Kuhinjska sol je namreč kemična spojina klora in natrija, ki sta oba zelo aktivna in z veliko silo delujeta drug na drugega. Pri tej reakciji nastaja svetloba. Zdaj pa je profesor Polanyi našel, da se da svetlobni pojav pri tej reakciji zelo povečati, če se srečajo klorove in natrijeve pare v brezračnem prostoru. Sedem in pol odstotkov energije, sproščene pri tej reakciji, se pojavi kot svetloba.

Kaj pomeni to število, si bomo lahko prav predstavljali šele, če si predočimo sedanjo metodo proizvajanja svetlobe, katere izvor je v večini primerov premog, ki se kuri pod kotli električnih central. Gorenje premoga je kemični proces, pri katerem se spaja premog s kisikom. Od tega spajanja do svetlobe pa je dolga pot. V podkurjenih kotlih izpareva voda, para žene turbine, te pa poganjajo električne generatorje, ki proizvajajo električni tok.

Nadaljevanje na predzadnji strani.

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 5.

LJUBLJANA, 2. AVGUSTA 1931.

KNJIGA 10.

Ta pa je naša!

Žiga Hirschler (Zagreb)

Kako vzgajamo otroke za glasbo

Kaj morajo starši vedeti o glasbeni vzgoji otrok — Napačna načela — Posluš pri otrocih

Starši imajo o začetnem poučevanju otroka v glasbi često povsem napačne pojme; smatrajo namreč, da je za začetek vsak pouk dober, da začetni pouk sploh ni v nobenem pogledu važen in da se v začetku lahko otrok uči pri kateremkoli učitelju, na kakršenkoli instrumentu. Pozneje, ko se bo otrok »kaj naučil«, je vedno še »dovolj časa«, da nadaljuje glasben študij pri dobrem učitelju in na dobrem godalu.

Taki nazori so vzlic svoji razširjenosti povsem napačni in nasprotni pravemu stanju tega vprašanja. Prav začetek poučevanja, ko se polagajo temelji poznejšemu znanju in dober instrument, na katerem dobi učenec korektno mehaniko, jasnost in čistost igranja, udar, tehniko — to je odločilnega pomena za poznejšo bodočnost. Potemtakem bi starši bili morali baš začetku posvetiti vso skrb. Če si je otrok pridobil z bog napačne držke roke slab udarec ali če je prisiljen, da zaradi slabega instrumenta (pokvarjene notranje mehanike) rabi večjo moč in nenaraven napor za konstrukcijo tona in fraze, pa zavoljo tega vprav sistematično zapašča pot pravilnega igranja, tedaj so to napake, ki jih pozneje ni moči več popraviti. V primeru, da otrokova mehanika ni še povsem pokvarjena, zahteva nje popravljanje zelo mnogo potrpežljivosti, časa in truda, a tega po navadi nedostaja i otrokom i staršem.

Pri glasbeni vzgoji ima kaj pogosto zelo važno besedo — denar. A ne vedno. Izkušnja je pokazala, da so v tem pogledu mnogo grešili tudi oni starši, ki jim denarno vprašanje ni delalo preglavic. Dobri učitelji so v glavnem dragi, toda imajo to prednost, da v enem letu nauče ono, kar slabi v dveh ali treh letih, s čimer se dražji honorar nekako izravna. Pri dobrem učitelju se deci polože trdni glasbeni temelji, ki ostanejo vse življenje in ki

od njih zavisi ves nadaljnji razvoj; zaradi tega ni treba pozneje ničesar popravljati in nič ni zamujeno. Slabi učitelji so često krivi, če se mnogi učenci leta in leta učijo igranja na klavirju, a da ne pokažejo nikakega napredka, marveč jim je veselje do glasbe od dne do dne manjše.

Minejo leta, a otrok si je med tem pridobil napačno mehaniko, slab muzikalni okus, pokvarjen ritmični čut, nerazumevanje za frazo, melodijo, legato, stakato in dr. Pa naj dober učitelj v kratkem času napravi čudež; v nekoliko mesecih popravi to, kar je bilo leta zanemarjeno! V takem primeru je po večini treba začeti povsem z novega, od samega začetka, toda za to nimajo učenec in starši zadostnega razumevanja, ker je otrok že igral razne »komade«. Ob takih okoliščinah pa je skoraj nemogoče napredovati. Učenec izgubi pravo, živo zanimanje za glasbo in ostane vse življenje nemuzikalen.

Kajpak, nastane vprašanje: kateri učitelj je dober in kateri slab? Tu je treba predvsem iskati strokovno kvalificiranih učiteljev ali strokovnih šol in organizacij, ki bodo staršem rade volje šle na roko. Eden izmed prvih pogojev dobrega učitelja je, da sam opravlja svoj poklic z ljubeznijo. Učitelj, ki poučuje suhoparno, brez notranjega poleta in osebnega zanimanja, pač samo zaradi tega, ker mu je to krušna dolžnost, si bo težko pridobil simpatije učencev. To pa zopet ovira njih napredovanje v glasbi. Otrok imej veselje in voljo do učenja, ne pa strah in trepet pred uro pouka. Kdor nima humorja in dobre volje, bo težko kaj dosegel pri otrocih. Posebno važen je humor v začetku pouka. Dolgočasna osnovna načela je treba servirati s šalo in duhovitostjo in vzbuditi radovednost; kmalu se bo pokazalo, s kakšnim vnetim zanimanjem jame otrok sprejemati vase vse te. zanj popolnoma nove reči. Suhoparno, pusto teore-

tiziranje otroka samo odbija. Izkušen učitelj si bo sploh prizadeval, da ne preobremení učenca s teoretskimi pojmi. Pri začetnem pouku naj bi veljalo načelo, da otroku ne razlagaj več kot je treba za dotično uro. Nesmiselno je potakem poučevati meseco ali celo leto o sami teoriji, ne da bi se učencu dala prilika, da se poizkusi na instrumentu. Ono poznavanje teorije, ki ga je otroku treba za začetek, si lahko tudi manj nadarjeni pridobe v treh do petih urah. Torej je napak, če kak učitelj tolmači takoj v začetku osmine in šestnajstinke itd., kar v praksi postane potrebno šele čez več mesecev.

Mnogi učitelji greše tudi v tem, da dajejo otrokom igrati pretežke skladbe, hoteč tako zaslepiti z napredkom. Tudi tako nepedagoško postopanje se utegne hudo maščevati. S težjimi skladbami nego jih more obvladati otrokova tehnika, gre v izgubo mnogo časa, a tehnika se preveč forsira. Umljivo je, da bo zanimanje za glasbo krenilo rakovo pot, če se težja skladba tretira do nezavesti, če vsak takt v pravem pomenu besede mori do obupa, ob koncu pa reč vendarle ni v skladu; naslednjega dne je že vse pozabljeno, kar je prejšnji dan zahtevalo toliko vaje in napora. Starši naj se odvadijo napačnega presojanja »uspehov«, ki se jim kažejo samo v tem, da otrok odigra na instrumentu ta ali oni komad; važnejše je to, kako ga je odigral in koliko je z učenjem napredovala njegova tehnika, pa njegovo znanje in okus.

Naposled šę beseda o samem otroku. Znano je, da se pri otroku že zelo zgodaj, kar v prvem letu razvije posluš. Dogaja se, da se sluh razvije celo prej nego dar govora in da poldrugo leto stari otrok povsem pravilno zapoje melodijo, čeprav teksta še ne more izgovoriti. Po tem sklepamo, ali ima otrok posluš. Toda če tak-le malček ne poje, ni še to dokaz, da nima posluha. Razlog utegne biti povsem vnanji: otrok ima v sebi dar posnemanja in če ga vsak dan uspavamo s petjem, si bo kmalu jel prizadevati, da ga posnema. Pri otrocih, katerih okolica je v tem pogledu tiha, se posluš razvija pozneje. V glavnem je najboljši čas za začetek glasbenega pouka med 8. do 10. letom, vendar so tudi tu izjeme splošnega pravila.

Ni vedno lahko kontrolirati, ali otrok ima posluš ali ne. Po navadi udarimo

na klavirju nekoliko tonov, ki naj jih otrok zapoje. Če zadene te tone, tedaj je to znak posluha, toda če jih ne zadene, ni še dan dokaz, da nima posluha. Vzrok utegne biti dvojen: ali mu je dani ton previsok ali preglobok in si nezavestno sam odbere ton, ki se mu bolj prilaga, ali pa sliši povsem natančno višino tona (kar se da dokazati s poskusi na klavirju), vendar ne more svojega grla postaviti na ta ton. Posluš lahko nadalje kontroliramo tudi tako, da zaigramo neko, otroku še neznano melodijo napačno in otrok naj s svojim petjem popravi napako. Če se je že učil glasbe, lahko delamo nadaljnje poskuse s skalami, akordi, transpozicijami itd. Ritmične sposobnosti doženemo tako, da otroku zaigramo neko melodijo in naj potlej po mizi udarja s prstom ali svinčnikom ritem odigrane pesmi. Poskus se lahko izvrši tudi narobe: udarjaj ritem neke otroku znane melodije, a otrok naj zadene, katero melodijo si misli.

Seveda se otrokov posluš popolnoma razvije med poučevanjem. Neobhodno važno je, da imej otrok že od samega začetka dobro uglašena instrument, na katerem se spoznaval barvo, odtенок in modulacijo tonov. Dober instrument potemtakem ni važen samo za mehaniko, marveč takisto za sluh in muzikalnost.

Po vsem navedenem lahko vidimo, da začetnega pouka v glasbi nikakor ne smemo jemati lahkomišelnó. Glasbe se lahko naučiš, a težko jo poučuješ. Treba se je varovati slabih učiteljev, kakor se varujemo slabega krojača ali slabe restavracije. Zal, da slednjemu mnogi starši posvečajo več pozornosti in skrbi nego dobremu učitelju.

Mastodon — sodobnik človeka v Ameriki

Profesor Spillman je v Ecuadoru odkril ostanke mastodonta, sorodnika nekoč v naših krajih živečega mamuta, skupno s črepljami posode in ognjiščem. Ostanke potekajo iz 4. stoletja po Kr. Našel je lobanjo mastodona, ki se ji pozpa zadaj zaceljena rana od sulice. Med tem ko je mamut v Evropi izumrl že zdavnaj prej, je mastodon živel v Ameriki še pred 2000 leti. O podobnih najdbah poročajo tudi iz Floride. V Nevadi so našli okostje ogromnega lenivca (Notrotherium) v sosedstvu človeškega orožja in ognjišč. Smatrajo, da so Indijanci gojili to vrsto kot domače živali.

Poslednji divji konji v Evropi

Westfalsko je eno najstarejših konjerejskih področij v Nemčiji. Ze v pradavnih časih so se po predelih Germanije podile črede divjih konj. Kraji od Castropa do Essena, Davert v Münsterlandu, planšarne pri Paderbornu, arnsberški gozd so bili polni divjih konjev, ki so danes docela izumrli. Po-

takrat, ko pritisne prav huda zima in ne more majhna čreda najti pod trdo snežno odejo nobene hrane, ji na treh mestih pripravijo kopice sena. Nikdar ne dobi pod zobe ovsu, a tudi nikdar ji ne žuli tilnika jarem, ki muči vse izgnance iz paradiza svobodnega brezdelja. Ti divji konji ostanejo svobodna bitja, dokler jih smrt ne ugonobi. Po-

V varstvu matere

slednji ostanki, edini v vsej Evropi, se še drže v revirjih vojvode Croya v okrožju Coesfeld pri Münsterju. Tu jih je ostalo približno 140 glav.

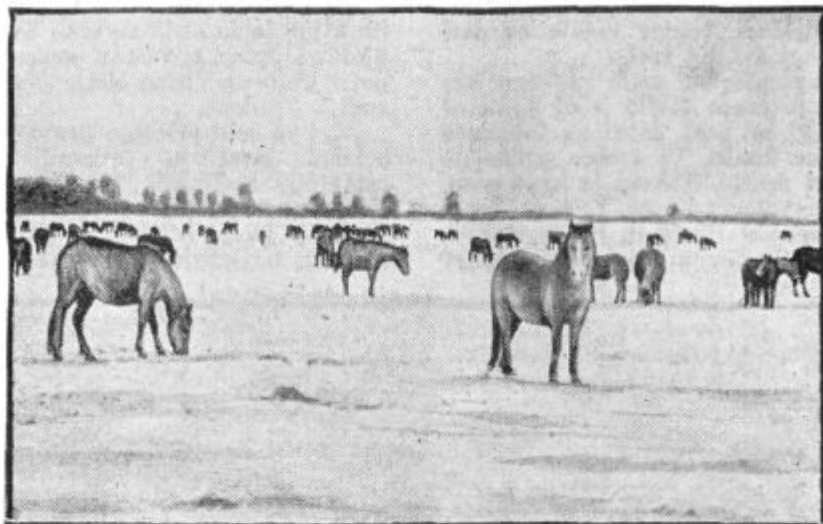
Kraj, kjer žive divji konji, se imenuje Merfelder Bruch. Za prijatelja živali je vedno izreden dogodek, če na poti skozi ta kraj ugleda trop divjih konj. Te živali ne marajo stika s človekom. Ko ga ugledajo, ostrmé za hip, nato pa se zaženejo v divji beg. Posebno mikaven je pogled na te majhne, divje ponyje pozimi, ko nosijo dolgo, volneno, cunjasto dlako in iščejo hrano med brinovim grmičevjem, pritlikavimi brezami, jelšami in krhlikami ter med rogozjem, medtem ko je povsod drugod sneg in led. Narava tej divjadi kaj skopo deli hrano. Zadovoljna mora biti s tem, kar najde. Le

polnoma nemoteno se vse leto gibljejo v revirju; samo ograja jim omejuje prostost. Toda popolna prostost bi pomenila pogin teh zadnjih potomcev divjega konjskega zaroda. Iz njihovih pametnih oči sijeta nebrzdana radost in samozavesten ponos. Njih korenito zdravje kljubuje vetru in vremenu in vsemu prirodnemu nasilju. V beju s naravo se zmagovito drže pokonci. Tako je v tem kraju po modri skrbi njegovega lastnika ohranjen kos davne divjine.

Divji ponyji so visoki povprečno 130 m. Zastopane so vse barve, samo šarcev ni. Mnogi mišjesivi ponyji imajo na hrbtu za divje konje tolikanj značilne jeguljaste proge. Divjad je odporna, žilava in z malim zadovoljna. S tem, da so konjiči že od rojstva iz-

ročeni vetru in vremenu, se razvijajo v trdno, proti vsem vremenskim nepravilnostim utrjeno pokolenje. V jelševem gozdu prihajajo na svet žrebeta. Nobe-

bili ali žrebetu primeri kakšna nezgoda. Letni čas, ko je mnogo mokrote in mraza, je za divjad nekaka naravna izbira: kdor je prešibek, mora podleči.

Zmanjkalo je hrane!

den človek se ne zmeni za kótenje te divjadi. Nikdar ni nobena roka prijazno pobožala mehke kože teh majhnih in ličnih živalic, ki ob rojstvu niso večje od lovskega psa. Njih matere ni-

Najhujši sovražnik ponyjev je mokrotno, vlažno zimsko vreme. Takrat iz mehkega kožuha skoraj nikdar ne izgine vlaga in konji, ki niso železnočvrste narave, morajo podleči.

Konje so ujeli! Pogled na množico radovednežev,

so še nikdar občutile sedla na sebi. Že od prvih dni spremlja žrebec čredo, kjer mati zvesto skrbi zanj in mu streže z mlekom. Zelo redko se materi-

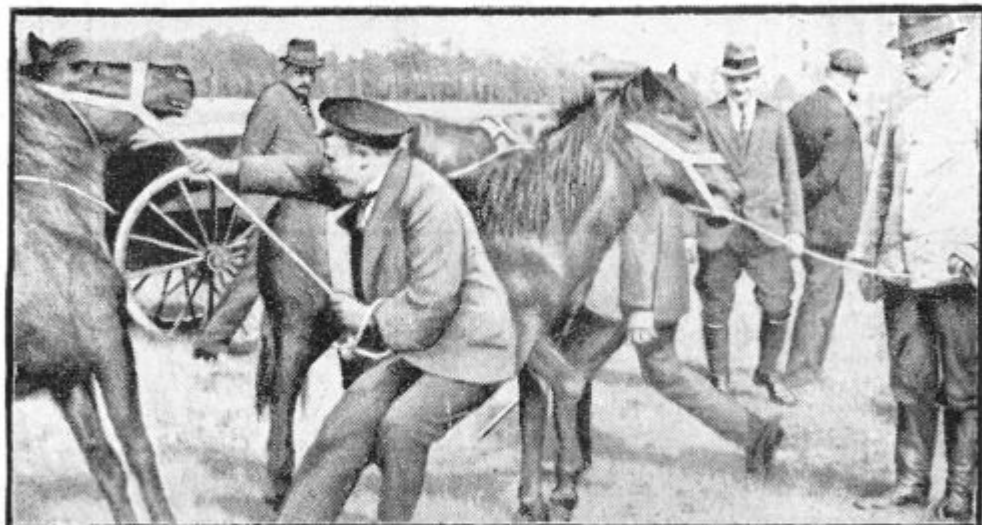
Edina točka, v kateri naravi ne da dó popolnoma proste roke, je izbira plemenskih žrebcev. Izmenjujejo jih vsako tretje leto. Za osvežitev krvi pu-

ščajjo v čredo žrebce iz Rusije in Anglije. Več kot dve leti ne rabijo žrebcev za oplodnjo, da ne pride do sokrvja (križanja med očetom in hčerko). Kobil ne izločajo iz črede. Redki so primeri jalovosti. Mnoge kobile so dale že več kot dvajset žrebet.

V drugi polovici maja vsakega leta izločijo iz črede divjih konj enoletne žrebce, ki so prav dobri za luksuzne ali vozne konje. Te žrebce prodajajo na javni dražbi. Takrat je kraj podoben romarskemu kraju. Lov na konje vedno privabi tisoče in tisoče ljubiteljev konj, lovcev, kupcev in prijateljev

toda ves njihov trud je zaman. Nenadno jih prime silen strah, slepo se vržejo naprej in beže čez drn in strn pred človeško množico. Pustinja kar grmi od njih topota. Toda veriga gonjačev jih kljub temu obdaja vedno bolj nalik kleščam. Izhod iz zaseke pomeni za nje pot v kulturo. Vedno bližje so ožini, ki vodi k »padcu«.

Zdaj se šele pričinja pravi boj. Debelušni lovci in prijatelji konjev ostavljajo točilnice piva in zvedavo opazujejo redki prizor, ko love poslednje divje konje. Gledalci se ga s prigananjem udeležujejo. Pretrgajo verigo

Divjim konjem so nadeli uzde. Minila je zlata prostost!

narave. Nekoliko ur pred lovitvijo žrebcev se spuste v revir nameščenci pristave »Maria Veenc«, ki nič hudega slutečo čredo zapode v manjšo lovsko zaseko. Kmalu se živali privadijo novemu delu ograje. Žrebeta sesajo ali pa spe na tleh. Nenadoma pride neki nemir v čredo. Kobila-vodnica dvigne glavo in vleče na uho. Počasi se trop spusti v kas. Vsi sledé žival-vodnico. Matere vse v skrbeh pode žrebeta pred seboj. Vedno bližje prihaja zbegana klobka. V spoštljivi razdalji trop na mah obstane in preplašeno gleda tisočglavo človeško množico pred seboj. Gonjači zadaj pritiskajo. Od vsepovsod planejo možje, ki preteče mahajo z gorjačami. Kmalu je čreda popolnoma obkrožena. »Hü! Hot! Brr!« kriče z vseh strani. Polkrog postaja čedalje ožji. Živali vzlic temu skušajo pobegniti,

poklicnih lovcev in se pridružujejo gonjačem. V veliki, prastari radosti lova se vse pomeša in izenači. Veselo vrvenje se razmahne čez plan. To je narodna veselica v velikem stilu.

Majhno žrebe je zaostalo. Slabotne noge komaj tri dni starega konjskega dojenčka še niso za toli divjo dirko. Kobila-mati začuje žalostno hrzanje zaostalega mladiča. Obstane v begu: vidi se, da individualni materinski nagon premaguje v nji solidarnost s čredo in da je materinska ljubezen tudi tu silnejša od strahu. Obrne se in skoči k žrebetu. Nežno drsa njen gobec po mehki koži izčrpanega mladiča. Gonjači ga obzirno poberejo in preneso v posebni del revirja.

Zdaj se stoprav začinja lovitev mladih žrebcev. Biriči si izsillijo pot v klobčič konjskih teles, ki iz njih silno

izpuhitev para. Trop je še bolj zbehan in posamezne živali slepo tekajo sem in tja. Majhna žrebata preneso na rokah v posebni del revirja, da jih ne bi starejše živali poteptale. Polagoma, drugo za drugo, izločijo iz črede kobile in jih spode k mladičem. Tako ostanejo samo žrebci. Razmahne se divji lov. Žrebci se tesno stisnejo drug k drugemu, tako da se jim dotikajo glave: v tej nagoni drži pričakujejo napad. Gozdarski uradnik croyškega vojvode kaže močnim kmečkim fantom in možem one žrebce, ki jim je treba nadeti uzde. Na mah se le-ti vržejo na vrance. Kulturni ljudje na svobodne, nebrzdane konje! Trenutek — in dve krepki roki se po bliskovito zvijeta okrog žrebčevega vratu. Uzda se zasuče. V divjem strahu pred tem neznanim dotikom sovražnega človeka se žrebec zopet požene v dir. Birič ga z vso močjo in ročnostjo brzda. »Trdno ga drži, trdno ga drži«, vpijejo stotine, da, tisoči gledalcev. Dečki, ki so sple-

zali gor na pohabljeni borovec, zavriškajo od veselja, ko vidijo, da je fant zasedel divjega konja in da ž njim dirja po peščeni pustinji. Drugi prizor je temu nasproten: čili vranec se je voljno iznebil svojega bremena in mož se valja v mehkem pesku. Množica bruhanje v krohoto. Plave podplutbe, krvave čiči vgrizi in raztrgana obleka — to so reči, ki jih mora lovec že v naprej tvegati.

Kjer je mnogo psov, se zajcu prej ali slej zgodi usoda, ki mu jo je namenil močnejši. Vzlic vsemu obupnemu odporu so divji ponyji premagani. Slabotnejši mladiči se prvi vdajo oblasti biričev, odpornejši pa pridejo za njimi na vrsto. V bližnjih kovačnicah jim vsem z razbeljenim železom vžgejo vojvodski grb.

Zdaj imajo kobile in žrebeta zopet popolno prostost. Kakor da jih pode furije, se zaženejo v svobodo in imajo leto dni popoln mir pred človekom.

Židje v svojih dovtipih

Usoda židovstva ni bila nikdar posebno ugodna. Iz srednjega veka so nam ohranjene strašne podrobnosti. Naposled je Evropa rešila židovsko vprašanje v tem smislu, da je Židom določila posoben del mesta, tako zvaní ghetto. Političnih in socialnih vzrokov, da se Židje ne bi asimilirali z drugimi narodi, ni bilo manj, marveč celo čedalje več. Tako so Židje bili prisiljeni, živeti popolnoma po svoje v ghettu in ostati tujci v okolju, ki jih je tesno obdajalo. Ta zgodovinska usoda je vplivala tudi na njih narodni značaj: nezaupljivost, skepsa, ironija z ene strani, z druge pa precenjevanje samega sebe, nekaj ostanek svetopi-semskega izvoljenega naroda, to so bili temelji židovskega odnosa do okolice. Ker so bili stoletja v defenzivi, jim je razum postal bistrejši in ostrejši, kar pa je samo povečalo prej ome-njeno njihovo samovšečnost. Vrh tega so bili cela stoletja izključeni iz vseh stanov in poklicev, samo s trgovino so se smeli baviti. Tudi znanost jim je bila z malimi izjemami zaprta. Odtod ono marljivo in neumorno proučevanje Svetega pisma, njega razla-

ga in poglobljanje v spise starih rabinskih pisateljev. Nezaupljivost do ostalega prebivalstva jim ni dala, da bi svoje spore izročali državnim sodiščem, marveč je bil njih sodnik rabin, običaj, ki še dandanašnji velja v Rusiji, Romuniji, na Poljskem in do neke mere v Podkarpatski Rusiji. Tako so v teh deželah nekateri rabini na moč zasloveli; imenujejo jih čudežne rabine, pa ne, ker bi delali čudeže, marveč ker s svojim bistrim razumom razvozlavajo tudi najbolj zapletene spore svojih vernikov.

Iz tega židovskega značaja sta nastala tudi židovski dovtip in anekdota. Nihče ne bi mogel tako karikirati in ironizirati posebnih lastnosti in napa-k Židov, kakor to umejo Židje sami, saj nihče ne more tako globoko kot oni sami pronikniti v židovsko dušo. Neredko razumejo samo Židje razne dovtipe in anekdote o sebi, a anekdota, ki jo moraš na široko razlagati, nima pravega odmeva. Že v židovskih pregovorih in reklih lahko opazimo skeptični in ironični značaj židovskega mišljenja. Celó samega Boga ironizirajo. Zanimivo je, da so ti pregovori skoraj v celoti poljsko in rusko-

Židovskega izvora, a tu je še danes več vere in pravovernosti nego kjerkoli med ostalimi Židi v Evropi. N. pr. Bog pošteno plačuje, a počasi. — Če bi Bog bival na zemlji, bi mu ljudje razbili okna. — Če Bog hoče človeku vzeti pamet, mu na stara leta vzame ženo. — Bog je stari modrijan. — Bog ja oče, sreča očim. — Bog sám ni bogat, toda temu vzame, da dá drugemu. — Če Bog daje zimo, mora dajati tudi obleke. — Kdor ne veruje v Boga, dobi pobožno ženo.

Rabin je v občini zelo važna oseba, vendar pa njegov položaj niti v majhnih, pobožnih občinah ni tako pomen-

ljiv in vzvišen, kakor n. pr. položaj katoliškega župnika. Židje so tudi v tem primeru kritični in anekdot in prislovc, ki si privoščijo rabina, je vse polno. Za veljavnost židovske službe božje je treba, da je navzočih najmanj deset mož (minjin), zakaj tudi pri Židih ženska ne šteje (mulier taceat in ecclesia). In židovski pregovor pravi: Devet rabinov ni minjin, devet krojačev pa. — Rabina je lahko izvoliti, toda skoro nemogoče se ga je odkrižati. — Tolst rabin in tenak župnik nista za rabo. — Da pa imajo rabini v občini vendar le važen položaj, je v dobršni meri posledica dejstva, da so bolj izobraženi, delno pa tudi zbog svoje znane premetenosti.

Nekoč je prišel k rabinu Žid in mu tožil o nesreči, ki ga je zadela: sin se je dal krstiti. Rabin ga je tolažil in mu z globokim vzdihom priznal, da ima tudi on sina, ki je krščen. »In kaj ste storili vi, rabin?« je vprašal nesrečni vernik. »Pomenil sem se z Bogom!« je odvrnil. »In kaj je dejal Bog?« — »No, kaj da je dejal? To, kar pravim jaz tebi: da je imel sina, ki se je tudi dal krstiti.«

V Rusiji in na Poljskem je bilo vedno rabinov na pretek, zato se je tam razvila kasta tako zvanih potovalnih rabinov. Bilj so to enostransko izobraženi ljudje: poznali so samo židovske verske vede in razlage Svetega pisma. Romali so iz občine v občino in bolj ali manj beračili. Ponekod jim je dovolil krajevni rabin, da so lahko v soboto po službi božji pridigovali kot gostje. Spremljali so jih nekaki obredniki, prav tako ali še bolj revni Židje kot so bili potovalni rabini sami. Tako je neki »čudežni« rabin prišel s svojim obrednikom v petek zvečer v občino, ki je bila na glasu, da so nje člani revni in skopi. Obrednik je takoj rekel, da jima bo v tem kraju trda predla, ker morata tu ostati ponoči in še vso soboto. V soboto namreč pravoveren Žid ne sme ne potovati niti sprejemati denarja; tako vелеvajo ritualni predpisi. Rabin je svojega tovariša v beračiji potolažil, rekoč: »Nikar ne bodi v skrbeh! Jaz sam čudežni rabin, ti pa se izdajaj za cerkvenega pevca. Tako se bova nekako pretolkla preko šabesa.« Oglasila sta se tedaj pri predstavniku židovske občine, ki ju je takoj pogostil in jima dal spodobno prenočišče. Druga dne zjutraj stopi gostitelj k rabinu in pravi: »Gospod, mi smo majhna, revna občina, ne moremo imeti stalnega pevca. Vi ga imate s seboj: naj pri današnji službi božji poje!« »Bo pel,« je odvrnil rabin in predstojnik židovske občine je zadovoljno odšel. »Kako pa naj pojem, ko nimam glasu in sploh ne unem nič podobnega?« je vprašal rabinov spremljevalec, brž ko je gostitelj zaprl za seboj vrata. »Postaviš se k oltarju in pri prvem glasu padeš ter se delaš mrtvega. Ostalo pa le prepusti meni!« Tako se je bilo zgodilo. Židje so se sešli v sinagogi in pevec-gost se je bil pri prvi besedi, ki mu je prišla iz grla, zgrudil na tla, kakor bi ga zadela kap. Židje se niso ustrašili. »Navzoč je

čudežni rabin; naj stori čudež,« so rekli. Rabin — gost je takoj pristopil, odprl mojitvenik in jel žebrati vse mogoče molitve in blagoslove. Nenadno se je »mrtvi« ganil. Sele zdaj so presenečeni Židje vprašali rabina: »Kaj bo z njim?« Mož jim je mirno dejal: »Živel bo, toda pel ne bo nikdar več!«

Poklicni pevec te vrste se je v neki občini potegoval za stalno službo. Za poskušnjo je pel v soboto pri službi božji in sicer na moč klavrno. Ko je odhajal iz sinagoge, je vprašal rabina, kako mu je ugajalo njegovo petje. Rabin ga ni hotel s kritiko žaliti in mu je rekel: »Dokaj dobro, samo na enem mestu ste peli napačno!« »Na katerem, prosim?« je vprašal pevec. »Na onem, kjer ste stali,« se je odrezal rabin.

K rabinu je prišla žena in tožila, da se mož namerava ločiti. Rabin si je posadil očala na nos in pogledal Židovko.

»Ima popolnoma prav,« je odločil.

Nekoč je bocher (študent talmuda) vprašal svojega učitelja: »Gospod, zakaj se veselje zaradi thore (simchas-thora) slavi v sepaemburu, ko se pa dan, ko se je Mojzes z dekalogom vrnil z gore Sinaj, praznuje v juniju?« In rabin je odvrnil: »Če bi ti to poč razložil naravnost, bi jo težko doumel. V talmudu najdeš neko povest, iz katere spoznaš, zakaj je med obema praznikoma, ki se tičeta enega in istega dogodka, tri mesece presledka. Nekoč je živel židovski kralj, ki je vzlic visoki starosti imel mlado, zalo hčer. Kralj je čutil, da so mu dnevi šteti, a nebo pravičniku še ni podarilo sina. Nagovarjal je hčer, naj se omoži, da bo mogel vsaj zet prevzeti vodstvo države. Prihajali so principi, knezi in drugi mogočniki tega sveta, toda hčerka je vsakega snubca zavrnila. »Zapr! bom oči k večnemu spanju,« je dejal stari kralj hčeri, »sama boš ostala, ljudje pa so hudobni in ti vzamejo vse: prestol, bogastvo, srečo. Omoži se!« Zaman so bili vsi očetovi sveti; hčerki ni ugajal noben snubec. Nekega dne pa je šel kralj s hčerjo iz mesta na sprehod. Zdaleč ugledata množico ljudi, ki se je valila za tremi možmi. Dva rablja sta vodila na morišče zvezanega morilca. Hčerka si je zvedavo ogledovala prizor, zlasti pa obsojenca in je naposled rekla: »Tega moža, ki ga vodita rablja, si vzamem in nobenega drugega!« Kralj se je zgrozil ob teh nenadnih besedah svoje edinke in je

rekel: »Ali si blazna ali kaj se je zgodilo s teboj? Morilca hočeš za moža?« »Da, tega in nobenega drugega.« Kralj si ni ...al pomoči. Velel je tedaj svojemu pobočniku, da naj obsojenca neutegoma privede pred kralja. Privedli so morilca in kralj ga je nagovoril takole: »Milostni in usmiljeni Bog nad nami je storil čudež. Ne samo, da ne boš izgubil glavo, marveč dobodeš še mojo hčer in naslednico za ženo. Ko

bom jaz umrl, boš ti zakraljeval in prevzel moje imetje.« Obsojenec pa je odvrnil: »Blagoslovi Bog tebe, veliki kralj, in tvojo ljubko hčer. Toda mene naj usmrte, kakor je bilo sojeno.« Kralj je začudeno vprašal morilca: »Čemu se upiraš in si rajši voliš sramotno smrt, ki si si bil pridobil milost moje krasne, dobre hčere?« In obsojenec je dejal: »Kaj utegnè biti v tvoji zali hčeri, o kralj, kakšna je njena prav, ko si hoče vzeti na smrt obsojenega morilca! Gotovo je hudobna in Sveto pismo nam pravi: išu ra, marne moves — zla žena je hujša od smrti. Daj, mogočni kralj in gospod, da umrjem, kakor mi je bilo sojeno.« Vsi kraljevi spremiljevalci in svetovalci so jeli morilca pregovarjati in mu dokazovati, kako ljubka in mična je kraljična po telesu in duši. Naposled se je morilec odločil in dejal: »Voljan sem ti izpolniti željo, mogočni gospod, toda stavim ti pogoj: Daj mi hčer za tri me-

sece! Če se preverim, da je tako dobra in milostna kot vsi trdite, tedaj jo vzamem za ženo, drugače pa se vrnem k rabljem.« Kraljeva hči ni marala popustiti, zato je privolila v obsojenčev predlog, njen oče pa takisto. Tako je morilec dobil princeso v poskušnjo. Preveril se je, da je zares vredna ljubezni in jo je vzel za ženo na veliko radost vsega naroda. — No, tako je bilo takrat tudi z Mozesom. Ko se je naš prerok vrnil z gore Sinaj z božjimi zapovedmi v roki in je dejal: »To-le vam pošilja Bog!«, so Židje jeli godrnjati in so pravili: »Kaj dobrega bi naj bilo v tem, ko Bog to pošilja Židom?!« Tako je torej Mozes moral odrediti, da se božji zakoni skrbno proučijo in razčlenijo. To je trajalo tri mesece in sinovi Izraela so spoznali, kako mogočne so te zapovedi in po vsaj deželi je zavladalo veselje z darom Vsemogočnega. Zaradi tega se thora slavi tri mesece po onem dnevu, ko jo je Mozes prinesel z gore Sinaj.«

Ta židovska anekdota je tipična za ono vrsto židovskih anekdot, ki pričujejo, kakšni dvomljivci (skeptiki) so ti ljudje nasproti vsemu, s čimer se srečujejo v življenju. Ta njihova skepsa pa ni slučajna. Pobiblična zgodovina židovstva, njega trpljenje od dne, ko so zapustili domovino in žive raztreseni po vsem svetu, je iz izvoljenega naroda naredila za vsa časa zakrknjene dvomljivce, ki ne morejo verjeti, da bi se v svetu moglo zgoditi karkoli, kar bi moglo židovstvu koristiti in popraviti njegov svetovni položaj.

Skepsa pa preneha, če so Židje med seboj. Tu se takoj razbohota zavest izvoljenega naroda; drugoverec — goj — pomeni mnogo manj nego oni mislijo o sebi. Znano je, s kakšnim srednjeveškim pompom so na Dunaju za cesarskih časov slavili Telovo. Franc Jožef in vsi moški člani vladarske rodbine, ministri, dvorni dostojanstveniki in drugi mogočniki so s svečami v rokah korakali za dunajskim kardinalom, ko je nosil zakrament po ulicah. Ves promet je bil v tem mestnem delu ustavljen in v ozkih ulicah se je gnetlo toliko ljudi, da je šlo za glavo, saj so prišli radovedneži celo s province; na posebnih, nalašč narejenih tribunah so za drag denar pasli svojo radovednost tujci. Zlasti Angležev se je utegnilo precej zbrati, kakor hitro je bilo sigurno, da ho pri procesiji »nastopil« tudi cesar. Tako sta nehote zašla v telovsko gne-

čo tudi dva gališka Žida in sta morala ves čas prisostvovati pompozni procesiji. Ko je zadeva minila in so se ljudje razhajali, pravi Izak: »No, kaj praviš k temu: Celo cesar je bil v procesiji!« Moric skomiga z rameni in dé mirno: »Dobro, toda on je vendarle samo goj.«

Največ židovskih anekdot je kajpak iz trgovskega življenja. Pravilo je, da je Žid v njih najbolj zvit in prekanjen. — O češkem Židu, ki je imel trgovino z modnim blagom, pripovedujejo tole anekdoto: Takrat so Židje še hodili po sejnih. Pa prideta h Kohnu na vse zgodaj semanjega dne dva židovska trgovca iz Jičina. »Gospod Kohn,« pravi eden izmed njiju, »ne moreva opravila zajtrkovati, ker še nisva opravila jutranje molitve; molilnica je zaprta, dopustite, da se pomoliva tukajle v vaši trgovini.« Kohn je dovolil. Žida sta si dala na glavo in roke molitvene jermenčke in sta se po opravljeni molitvi sovorniku Kohnu lepo zahvalila in priporočila. Čez teden dni prideta zopet; tudi zdaj je Kohn dovolil, vendar je pristavil: »Postavita se tja k volnenemu blagu; pri svilnem, kjer sta molila zadnji četrtek, me va fine molitve preveč stanejo.« — Ko je bilo po izbruhu svetovne vojne v Budimpešti razpisano prvo vojno posojilo in so oblasti apelirale na domoljubje prebivalstva, je mnogokratni milijonar Zwicker prodal svoje veleposestvo, hiše v Budimpešti, razkošno stanovanjsko opremo, skratka vse, kar je imel. To, kar so on, njegova žena in dva otroka imeli na sebi, je bilo edino njegovo premoženje v predmetih. Ves denar je umel spraviti v Švico, kamor se je tudi sam odpravljal z rodbino. »Zakaj tako?« so ga vprašali njegovi prijatelji. »Dežela, ki želi, da bi dajal svoj denar iz rodoljubja, ne more biti moja domovina,« je odvrnil Zwicker. — »Poglavitna reč v trgovini,« je Kohn podučeval svojega sina, »je poštenost. Povem ti, da sem se vedno ravnal po tem pravilu. Tako sva s Pickom imela trgovino s konji. Nekega dne sva bila znanemu grofu prodala tri pare krasnih belcev za 25.000 goldinarjev. Grof pa ni takoj plačal, zato sem po dveh mesecih stopil na njegovo graščino vprašat, kako je kaj zdravje njegove rodbine; naj ne misli, da bi hotel tako uglednega gospoda opominjati. On pa me je dobro razumel in je pri tej priči vse plačal. Nisem štel denarja — kdo bi pač pred takim gospodom prešteval denar?

Dal sem denar v žep in se lepo priporočil. Šele ko sem bil v krčmi, jamem šteti. Grof se je zmotil: dal mi je trideset tisoč. Nihče ni bil navzoč, ko mi je denar dajal, nihče, ko sem ga v krčmi prešteval. Po takem sem si mogel mirno pridržati teh pet tisočakov, ki sem jih pomotno dobil več. Toda, ker sam bil pošten, sem šel k svojemu drugu Picku in mu izplačal 2500 goldinarjev, polovico, ki mu je šla po trgovskem poštenju.»

Židovske anekdote izguba dobršen del svoje učinkovitosti, če jih pripovedujemo ali tiskamo v drugem jeziku kot so nastale; torej ne v nemščini ali v nemško-židovskem žargonu. A židovski žargon se razen nemščine ni oprijel nobenega jezika. Samo v najstarejši židovski občini na zapadu, v Rotterdamu, govore neko holandsko-židovsko narečje. Moderno, tako rekoč mednarodno židovsko narečje »jiddisch« ni istovetno z nemško-židovsko latovščino; v njem je mnogo hebrejščine, vendar je tudi ta govorica znatno prepojena z nemščino. V tem narečju izhajajo na Poljskem in v Ameriki veliki dnevniki in knjige. Stara hebrejščina, ki jo skušajo oživiti sionisti, nima nič skupnega z omenjenimi narečji in žargonu. V židovske pogovore in rekla, ki so nastali v Rusiji in na Poljskem, je pomešana tudi poljščina ali ruščina.

Odkod prihajajo židovske anekdote, kako nastajajo? Tega ni moči ugotoviti.

Da jih nihče vedé ne ustvarja, je sigurno; preveč duha in dovtipa je v njih. Po vsej verjetnosti nastajajo z ustmeno tradicijo; duhovitejši poedinci jim dodajajo svoje in jih tako razpletejo v nove odtanke. O tem imamo razne primere, navedimo pa samo tegale: Dunajski novinar Mendel Singer je imel mnogo več prirojene duhovitosti nego naobrazbe. V dunajskem parlamentu ga je vprašal neki visok gospod, ekselencia, kako se mu kaj godi. »Kako pa naj se staremu Židu godi?« je odvrnil. »Saj niste tako stari, gospod cesarski svetnik,« je rekel na to grof. »Koliko let pa imate?« Pet in šestdeset, ekselencia! »To vendar ni mnogo!« »Ekselencia, za katedralo to ni mnogo, toda za starega Žida,« je baš dovolj,« je odvrnil Singer. Ta anekdota se je kmalu nato razširila po vsej Evropi in je poprijela najrazličnejše oblike; pripisovali so jo zdaj temu, zdaj onemu Židu, vendar je njen vir bil v dovtipnem Singrovem odgovoru.

(Iz češčine)

Podnebje in vremenske prilike v Arktidi

Kolikrat beremo kaj o Arktidi, vedno imata pri tem važno, če ne naravnost odločilno ulogo njeno podnebje in vreme. Od teh dveh činiteljev je zavisela že marsikakšna odločitev o uspehu ali katastrofi, o življenju in smrti in še marsikakšna odločitev bo zavisela od njiju, kajti še vedno ju ne poznamo do potankosti in po vseh svojstvih.

Vemo pač nekoliko o osnovah teh dveh činiteljev. Vemo za pomen Zalivskega toka za podnebne prilike v evropskih delih Arktide in vemo, da se s svojim odcepom, tako zvanim Atlantsko-grumantskim tokom, izraža določ-

no še ob zapadni obali Grumantov (Spicbergov). Tako nam postane jasno, zakaj dosežejo poletne temperature v senci v teh širinah, 80 stopinj od ravnika, včasih do 15 stopinj Celzija. Seveda ima pri tem še neka druga okoliščina svojo veliko ulogo: tečajno poletje je en sam dolg dan. Po cele mesece solnce sploh ne zaide. Tudi opolnoči sije toplo z neba, tako da o kakšni nočni ohladitvi tu ni besede. Zima pa je prav tako dolga, neprestana noč, ob katere koncu pade temperatura neredko na 40 in celo 50 stopinj pod ničlo; za Grumante, katerih podnebje nam je ta čas še najbolj znano, znaša n. pr. do-

slej najnižja izmerjena temperatura 49.2 stopinje pod ničlo.

Takšni mrazovi se nam zdijo komaj še znosni. In vendar ne prezimijo tam vsako leto samo nekatere ekspedicije, ki so slučajno na poti, temveč imamo na Grumantih kakor v raznih drugih daljnih polarnih krajinah stalna naselja; na Grumantih obratuje celo premogovnik! In mraz tudi v resnici ni neznosen, ker je ozračje večinoma mirno in jasno. Nevarno pa postane, če zadivjajo zimski snežni viharji. Pod njihovim vplivom sicer temperatura znatno poskoči, a celo če znaša »samo« 15 stopinj pod ničlo, ni bivanje na prostem prav nič zabavna stvar.

Dočim pa so proti mrazu še vedno kakšni bolj ali manj učinkoviti varnostni ukrepi, človeški organizem često ne prenese dolgotrajne teme, pomanjkanje svetlobe in solčnih žarkov. Radi tega je opaziti med prezimujočimi polarnimi raziskovalci in naseljenci pred vsem

bolezen malokrvnosti. To malokrvnost podpira še pomanjkanje svežih živil, sprememba v prehrani. In na vse zadnje niso škodljivi učinki polarnega zimskega podnebja samo fizičnega, temveč v prvi vrsti duševnega značaja. Neprestana, enolična mračnost zunanjega sveta deluje ubijajoče zlasti proti koncu zime. Ljudje postanejo brezbrizni, pobiti, malokrvnost kakor sploh poslabšana telesna konstitucija donašata svoj del, da se človeku ničesar več ne ljubi in da zapade v brezdelje. To brezdelje pa stopnjuje pobitost in občutek zapuščenosti, tako da se pojavi še pred koncem zime prava »polarna psihoza«.

Polarno poletje pa odškoduje potem človeka popolnoma s svojo žarko preobilico svetlobe. Polarno poletno podnebje je svetlobno podnebje prve vrste, kajti izredno čisti in suhi zrak, ki mu ni primešana nobena industrijska onesnaga, pripušča navzlic nizkemu solčnemu stanju velike množine kratkovalovnih,

Slike iz Španije

španski aristokratje na lovu. Slika kaže Senorito Claramonte, hčerko markija de Claramonte, v tipični andaluzijski noši, ko jéždi na lov

kemično in biologično učinkovitih ultravioletnih žarkov do zemlje. Posamezna merjenja žarkosti, ki so jih izvršili na Grumantih in na Laponskem, so izdala vrednosti, ki ne zaostajajo dosti za vrednostmi, ki so jih izmerili v Srednji Evropi. In učinke te preobilice svetlobe vidimo v izrednem porastu hemoglobinske sestavine v krvi, v zdravi zarjavelosti kože in končno tudi v hitrem oživiljenju rastlinja.

Tudi drugače kaže poletno vreme v Arktidi in Subarktidi pogoje, ki so človeškemu zdravju zelo ugodni. Temperature, zračna vlaga in moč vetrov se držijo v mejah, ki ustrezajo milemu podnebnju.

Temu se pridružuje še velika čistost ozračja, ki vsebuje tudi izredno malo bakterij. Tako so izvršili na primer na Novi zemlji biologične poskuse, ki dopuščajo trditev, da je Nova zemlja »otok brez bakterij«.

Ta dognanja niso delno niti nova, temveč že precej stara in moderno raziskovanje jih je samo poglobilo in razširilo.

Že pred svetovno vojno so menili priznani strokovnjaki, da bi bilo treba osnovati v Arktidi zdravilišča in letovišča.

Ne glede na svoje zdravilne prednosti nudi polarno podnebje vsaj poleti ugodne življenjske in delovne pogoje. In to bo v bodočnosti velikega pomena, kajti o gospodarskem izkoriščanju Subarktide in obmejnih arktičnih ozemelj še zdavnaj ni padla zadnja beseda. Že dejstvo, da se človek mnogo lažje privadi mrzlejšemu nego vročemu podnebnju, dopušča zaključek, da bo ekspanzivnost kulturnih narodov srednjih, zmernejših širin segla v polarna ozemlja. Kajti tropška ozemlja, v kolikor so razdeljena med posamezne države kot kolonije, rabijo v prvi vrsti kot zaščito gospodarske neodvisnosti in ozemlja za proizvodnjo sirovin. Kot naselitvena ozemlja za prekomerno številno ljudi pa prihajajo baš radi svojih podnebnih prilik le v majhni meri v poštev. Vprašanje naselitvenih ozemelj pa postaja za ljudstva zmernejšega pasu vedno bolj pereče; v koliko bo tu uporaben visoki sever, bo pokazala bodočnost.

Tudi radi novih načrtov za osnovanje najkrajših zračnih prometnih prog preko Arktide, postaja ta gospodarsko in geopolitično čim dalje bolj važna, kajti križišča svetovnega prometa so

bila od vselej žarišča stremljenj po politični moči in bodo to tudi ostala. Baš meteorologični pogoji polarnega zračnega prometa pa so še premalo znani, ker so se izvršila doslej le posamezna višinska merjenja. Raziskavanje polarne aerologije je med drugim eno najvažnejših nalog ekspedicije »Grofa Zeppelina« na severni tečaj.

Za zrakoplovne ekspedicije so ugodni samo poletni meseci, ker je polarna noč radi svoje temote neuporabna za takšne svrhe. Nedostatek je le v tem, da je poletje najbolj meglena letna doba; posebno meglen je n. pr. pas, ki gre od Färöerov preko otoka Jana Mayena do Medvedjega otoka. Po drugi strani ima poletje to prednost, da je od 82. severnega vzporednika malo da ne prosto vseh viharjev, okoliščina, ki je za polete vseh vrst ogromne važnosti.

Polarne ekspedicije s podmornikom, kakršno namerava sir Hubert Wilkins, sicer ne ogražajo viharji in megle, vsaj ne direktno, pač pa jim preti druga nevarnost, ki se v naprej niti najmanj ne da preračunati, ker je odvisna skoraj samo od slučaja: to je ledna odeja polarnega morja. Računati je treba z zelo debelimi lednimi plastmi, saj so že prejšnje meritve pokazale, da niso 5—6 m debela ledovja nobena redkost in da dosežejo v posameznih primerih celo 10 m. Iz teh podatkov lahko razvidimo, kako ogromen je rezervoar polarnega mraza, tisti rezervoar, iz katerega izvirajo mrzli zračni toki, ki prodirajo v zmernejše pasove. Ti pa vplivajo na naše vremenske prilike izredno močno. Da se dožene njih značaj, njih bistvo in njih nedostatek, to je ena najvažnejših nalog polarnega raziskavanja v službi meteorologične znanosti.

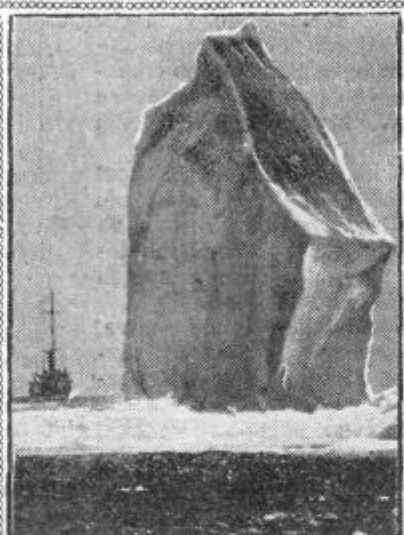
Iz teh podatkov lahko spoznamo, da prevzemajo možje, ki se napotujejo v boj s polarno nočjo in polarnim ledom, svojo nalogo ne za to, da bi se zabavali, ne za to, da bi zadovoljili svojo častihlepnost, temveč da uresničijo praktične cilje. In že zavoljo tega upajmo, da bodo v svojih podjetjih uspeli.

SLIKE IZ ŽIVLJENJA IN SVETA

Prva desno zgoraj: Racioniranje kruha v Rusiji po predpisih pjetiletke — Zraven: Ledeniki, ki se vsako leto pozno spomladi in v začetku poletja pojavljajo v bližini Noyega Fundlanda, so letos izostali. Morjeplovci pripisujejo temu najdalekosežnejši pomen —

V sredini: Polarna znamka za pisma, ki jih vozi s seboj »Grof Malygina« — Pošto bodo medpotoma prekricali na »Malygina« — Levo prva spodaj: Skavtizem na razširil čez ves svet. Ta dekleta so iz plemena Maori na Novem Zelandu. Silko so posneli nedavnem defileju pred najvišjim poglavarjem skavtov, Sirom Baden-Powellom — Druga spodaj: Izrezek iz filma, ki prikazuje polet okolu sveta. — Igralka Brigita Helm s svojim najmlajšim »sotrudnikom« — Zraven: Najnovejši vodni sport so iznašli v Miamiu na Floridi, kjer imajo vodni bicikelj. Vožnja z njim je jako zabavna in prijetna, ni nevarna, pri njej se človek bolje pretelovadi kakor pri plavanju — Desno zgoraj: Igralnica v Monte Carlu, ki slavi letos 70letnico obstoja. Ustanovil jo je pomladski posodja Francois Blanc, ki je imel prej igralni kazino v Hamburgu. Ko je Bismarck prepovedal te vrste ustanov, je Nemčiji, je prosil Blanc za koncesijo v Monte Carlu, ki jo je dobil. Pridobitnost igralnice se je izkazala že ob njegovi smrti l. 1877. Blanc je umrl kot težak milijonar — Desno spodaj: Osem moških na motornem kolesu je pa redkost, vredna, da jo fotografirajo.

Mihajl Zoščenko

O čem je pel slavec...

(Vesela zgodba)

(Nadaljevanje)

5

Io je bila res nenavadna ljubezen.

Od tedaj, ko je Bilinkin zapustil bolniško posteljo in ko sta glava in vrat znova dobila prejšnje oblike, od tedaj se mu je vedno bolj zdelo, da ga je Lizočka Rundukova rešila gotove smrti.

Zato je odslej njune ljubezenske odnošaje prevevalo svečano in velikodušno razpoloženje.

Par dni po svojem ozdravljenju je Bilinkin prijel Lizočko za roko in jo z glasom človeka, ki je nekaj trdno sklenil, prosil, naj ga poslušaja, mu med njegovim govorom ne stavlja nepotrebnih vprašanj in naj ga ne prekinja s svojimi neumnimi pripombami.

Bilinkin je imel nato dolg in slovesen govor o tem, da on prav dobro ve, kaj je življenje, da ve, kako težko je živeti na svetu in da je prej, ko je bil še neizkušen mladič, gledal na vse to lahkomišelnost, zaradi česar je pozneje silno trpel, da pa zdaj, ko je star čez trideset let in ko so ga življenjske izkušnje izpametovale, ve, kako je treba živeti in pozna vse sirove in neizprosne zakone življenja. Vse to da je premislil in zato namerava obogatiti svoje enolično življenje z nekaterimi izpremembami.

Skratka, Bilinkin je Lizočko Rundukovo oficijelno zasnubil in prosil, naj je bodoča blaginja ne skrbi, pa čeprav bo še nadalje ostala brez posla in ne bo mogla vreči svoje drobtinice v skupni skromni kotel.

Ona se je sprva nalahno sklonila in v poveljanje trenutka izpregovorila nekaj o svobodni ljubezni, potem pa je z navdušenjem sprejela snubitev, češ, da je že davno čakala nanj in da bi bil ko poslednji capin in pustolovec, če tega ne bi bil storil. In da so svobodni odnošaji tudi zelo lepi in prijetni, pa vendar ne taki, kakor ono drugo.

Lizočka Rundukova je z veselo novico takoj tekla k mami in k sosedom, ter jih povabila na zaroko, ki bo v najkrajšem času in bo imela skroven družinski značaj.

Sosedje so ji prisrčno čestitali in dejali, da je res že skrajni čas, da se reši iz tega mučnega in brezupnega položaja.

Mamica Rundukova se je kajpak razjokala in šla k Bilinkinu, da bi se sama prepričala o resničnosti te vesti.

Bilinkin ji je to potrdil in jo svečano prosil, naj mu dovoli, da jo imenuje od tega dne dalje mamico. Starka je plakala, se usekavala v predpasnik in dejala, da živi na svetu že tri in petdeset let, da pa je ta dan najsrečnejši v njenem življenju. S svoje strani ga je prosila, če mu sme reči Vasja, v kar je Bilinkin milostno privolil.

Kar se tiče Miške Rundukova, je ta precej ravnodušno sprejel na znanje izpremembo v življenju svoje sestre in se tačas z razbito glavo in iztegnjenim jezikom klatil nekje po ulicah.

Zdaj zaljubljenca nista več hodila iz mesta. Po večini sta posedala doma, klepetala do noči in kovala načrte za svoje nadaljnje življenje.

Med nekim takim pogovorom je Bilinkin začel s svinčnikom v roki risati pò papirju tloris bodočih sob, ki bodo sestavljale nekako posebno, malo, toda udobno stanovanje.

Oba sta se popolnoma zatopila v načrte, se prerokala in drug drugemu dokazovala, kam bi bilo bolje postaviti posteljo, kam mizo in kje bi razprostrla toaleta.

Bilinkin je Lizočki dopovedoval, da bi bilo neumno postavljati toaletno mizico v kot.

»To je po meščansko,« je dejal Bilinkin, »postavljati toaletno mizico v kot. Vsaka gospodična jo tako postavi. Monumentalneje bi bilo postaviti v kot omarico s predali in jo pokriti s tankim čipkastim prtom, katerega se, upam, mamica ne bo branila dati.«

»Omarica v kotu je prav tako meščanska navada,« je skoraj jokaje odgovorila Lizočka. »Poleg tega je pa omarica mamičina in je še vprašanje, če jo bo hotela dati.«

»Neumnost,« je dejal Bilinkin, »zakaj naj je neki ne bi dala? Perila men-

da ne bova imela na oknih! To bi bila javna sramota.«

»Ti, Vasja, pogovori se z mamico,« je strogo dejala Lizočka. »Kar pogovori se, kakor z rodno materjo. Reci, dajte omarico, mamica.«

»Neumnost,« je dejal Bilinkin. »Sicer pa, če že hočeš, lahko grem takoj zdaj k starki.«

In Bilinkin je šel v starkino sobo. Bilo je že precej pozno. Starka je že spala.

Bilinkin jo je dolgo budil, ta pa se je v snu premetavala, ter nikakor ni hotela vstati in razumeti, zakaj gre.

»Zbudite se vendar, mamica,« je nevoljno dejal Bilinkin. »Ali z Lizočko lahko računava na kako majhno udobje? Ali se bo moralo perilo res valjati po oknih?«

Ko je starka s težavo razumela, kaj od nje zahtevajo, se je pričela izgovarjati, da omarica že eno in petdeset let stoji na svojem mestu, ter da je v dva in petdesetem letu ne misli vlačiti okrog in potiskati na levo in desno. In da ona ne dela omaric. In da je že res malo prepozno, da bi se na stara leta pričela učiti stolarske obrti. Čas bi že bil, da bi to razumel in ne žalil starke.

Bilinkin je pričel mamico karati in dejal, da on, ki je bil na vseh frontah in ki ga je obstreljevala težka artiljerija, končno vendar že lahko računa na mirno življenje.

»Da vas le ni sram, mamica!« je dejal. »Omarice vam je žal. Saj je vendar ne boste vzeli s seboj v grob. To bi lahko vedeli.«

»Omarice ne dam!« je zavreščala starka. »Ko umrem, potem lahko vzamete vse pohištvo.«

»Ko umrete!« je dejal Bilinkin jezno. »Zdaj pa lahko še čakaš!...«

Videč, da stvar postaja resna, je starka pričela plakati in stokati. Dejala je, da naj v tem primeru nedolžni otrok, Miška Rundukov, s svojimi usti izreče odločilno besedo, to tem bolj, ker je on edini moški predstavnik Rundukovskega rodu in je omarica po vsej pravici njegova, ne pa Lizočkina.

Predramljeni Miška Rundukov omarice nikakor ni hotel dati.

»Da-a,« je dejal. »Desetice sta mi dajala, zdaj pa hočeta vzeti celo omarico. Omarice tudi nekaj stanejo.«

Bilinkin je zaloputnil vrata in odšel v svojo sobo, kjer je pričel ošte-

vati Lizočko, češ, da mu je omarica potrebna, kakor obe roki, in da on, ki je prekaljen v borbi, ve, kaj je življenje in niti za korak ne odstopa od svojih idealov.

Lizočka je doslovno skakala od matere do Bilinkina, ju prosila, naj se na kak način pobotata in predlagala, naj od časa do časa potisnejo omarico iz ene sobe v drugo.

Tedaj je Bilinkin prosil Lizočko, naj preneha s posredovanjem in naj leže spat, da se bo drugo jutro lahko z novimi silami lotila tega usodnega vprašanja.

Jutro ni prineslo nič dobrega.

Z obeh strani je bilo izrečenih mnogo grenkih in žalostnih resnic.

Srdita starka je z obupno odločnostjo izjavila, da njega, Vasilija Vasiljeviča Bilinkina, pozna po dolgem in širokem in da danes zahteva od nje omarico, jutri pa da bo iztisnil iz nje mozeg in ga s kruhom pojedel. Dober človek je to!

Bilinkin je kričal, da bo poslal v kriminalni urad prošnjo, naj starko zaprejo, ker vedoma širi lažnive in sramotne vesti.

Lizočka je s tihim moledovanjem tekala od enega do drugega in ju prosila, naj vendar tako ne kričita in pozkusita vprašanje rešiti mirno.

Takrat pa je starka dejala, da ni več v tistih letih, ko je človek navajen kričati in da tudi brez kričanja lahko pove vsem in vsakemu, kako je med tem časom Bilinkin trikrat pri njih obedoval in se jim ni za njihovo ljubeznivost oddolžil niti toliko, da bi plačal vsaj en obed.

Strašno razburjeni Bilinkin je strupeno dejal, da je on Lizočki večkrat, ko se je z njo izprehajal, kupil sladkorčke in paštete in dvakrat šopek cvetic, pa ni zato predložil mamici nikakih računov.

Pri teh besedah je Lizočka stisnila ustnice in mu odgovorila, naj nikar tako nesramno ne laže, ko pa vendar ni bilo prav nobenih paštet in le majhen šopek vijolic, za katere je dal en sam groš in ki so že drugi dan ovenele.

To rekši je Lizočka jokaje odšla iz sobe in prepustila vse svoji usodi.

Bilinkin je hotel teči za njo in se oprostiti zaradi netočnih podatkov, pa ni utegnil, ker se je znova zapletel s starko v prepir, jo imenoval hudičevo mater, pljunil vanjo in pobegnul iz hiše.

Potem ga dva dni ni bilo videti. Ko se je vrnil, je v oficialnem tonu izjavil, da mu je nemogoče ostati nadalje v tej hiši.

Čez dva dni se je Bilinkin preselil v drugo stanovanje, k Ovčiničkovim. Lizočka je ta dva dni demonstrativno predsedela v svoji sobi.

Avtor ne ve podrobnosti preselitve in ravno tako ne ve, kakšne grenke minute je preživela Lizočka. In če jih je sploh preživela. In ali je bilo Bilinkinu kaj žal, ali je delal vse premišljeno in pri polni zavesti.

Avtor ve samo toliko, da je Bilinkin še dolgo potem, ko se je preselil, hodil k Lizočki Rundukovi, da, še celo potem, ko se je oženil z Marusjo Ovčiničkovo. In oba, ki ju je njuna nesreča tako pretresla, sta sedela drug poleg drugega in semtertja izpregovorila kako besedo. Kadar sta se včasih spomnila tega ali onega srečnega dogodka iz preteklosti, tedaj sta govorila o njem z žalostnim, tegobnim nasmeškom in, komaj zadrževala solze.

Včasih je prišla v sobo še mati in so vsi trije objokovali grenko usodo.

Pozneje je Bilinkin prenehal hoditi k Rundukovim. Kadar je srečal Lizočko na ulici, se ji je dostojno in spodobno priklonil in šel mimo...

Tako se je ta ljubezen končala. Seveda, v drugih časih, recimo, čez tri sto let, se ta ljubezen ne bi tako

končala. Da, dragi čitatelj, razcvetela bi v bohotno in čudovito cvetje.

Toda življenje narekuje svoje zakone.

Hi koncu povesti bi avtor rad še povedal, da je medtem, ko je na široko razpravljajal o tej ljubezni in se kratkočasil z opisovanjem življenja svojih junakov, popolnoma pozabil na slavca, o katerem tako zagonetno govori naslov.

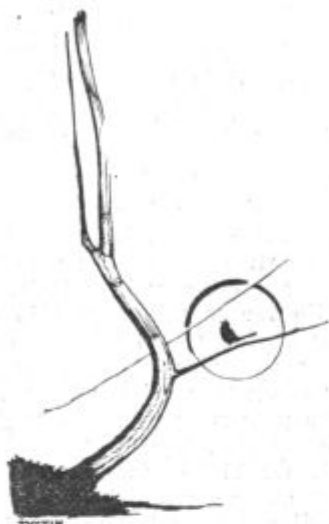
Avtor se res malce boji, da ne bi poštenu čitatelj ali snubač, ali pa celo obupani kritik, postal nekoliko zmeden.

»Dovolite,« bo dejal, »kje je pa slavec? Zakaj begate in mamite čitatelja s tako vabljivim naslovom?»

Seveda bi bilo smešno začeti to povest o ljubezni spet prav od kraja. Avtor tega tudi ne misli storiti. Avtor bi se samo rad spomnil nekaterih podrobnosti.

Bilo je v času največjega razmaha njunih čuvstev, v največjašnjih trenutkih, ko je Bilinkin z gospodično večkrat šel iz mesta in sta potem do

noči blodila po lesu. Tam sta poslušala brenčanje žuželk in petje slavca, ter dolgo stala kakor vkopana.

Takrat je včasih Lizočka lomila roke in ga izpraševala:

»Vasja, kaj mislite, o čem poje ta slavec?«

Vasja Bilinkin je kakor običajno zdržano odgovarjal:

»Zrl bi rad, zato poje.«

Šele ko se je nekoliko navzel gospodičine psihologije, je pričel Bilinkin odgovarjati natančneje in mračno. Menil je, da ptica poje o nekem bodočem, prekrasnem življenju.

Avtor tudi ravno tako misli: o bodočem, lepem življenju, ki bo čez, recimo, tri sto let, mogoče tudi prej.

Da, čitatelj, da bi le hitro minilo teh tri sto let, potem bomo živeli!

Če bo pa tudi tam slabo, tedaj bo avtor s praznim in hladnim srcem pripravljn priznati, da je popolnoma nepotrebna osebnost na pozornici vzhajajočega življenja.

Tedaj bo lahko šel tudi pod tramvaj.

Dr. P.

O alkimiji in alkimistih

Kljub vsemu napredku znanosti in prosvete je še vedno mnogo ljudi, ki se bavijo z različnimi »okultnimi (skritimi) znanostmi«, kakor sta na pr. astrologija, ki skuša izvedeti bodočnost iz zvezd, in teozofija, ki hoče s pomočjo čuvstva in domišljije priti svetovni in življenjski uganki do dna. Spiritizem je še vedno zelo razširjen tudi po nekaterih slovenskih, zlasti rudarskih krajih. Še vedno se najdejo ljudje z različnimi rešitvami matematičnih in fizikalnih problemov, o katerih je že zdavnaj dokazano, da nimajo rešitve. Nedavno so na pr. pred nekim slovenskim sodiščem obravnavali zadevo »perpetua mobila«, to je — čisto nemožnega — stroja, ki naj bi delal, ne da bi mu bilo treba dovajati silo, in znan slovenski fizik zatrjuje, da do biva neprestano v presojo take stroje. Kdor pregleduje spiske knjig, ki so nanovo izšle pri nas in drugod, vidi, da zanimanje neukega in navidezno iz-

obraženega občinstva za vse take in slične stvari po vojni celo narašča, namestu da bi padalo.

V skupino okultnih »znanosti« je treba šteti tudi alkimijo. Ker še je vedno nekaj alkimistov na svetu in ker je alkimija posebno draga in nevarna stvar, utegne biti primerno, če izpregovorimo nekaj besed o alkimiji in alkimistih.

Beseda alkimija (alkemija) je arabskega izvora. Zlog »al« je v arabščini določeni člen, kakor na primer v nemščini »der, die, das«, izraz kemija pa je prišel v arabščino iz grščine (chemia). V grščino pa je prišla iz staroegiptščine, v kateri pomeni »keme« toliko kakor črn. V slovenščini bi torej alkimiji lahko rekli »črna umetnost«. Z izrazom alkimija označujemo vsako stremljenje, ki hoče delati zlato, najti kamen modrijanov in življenjske eliksirje.

Duševni očetje alkimije so prav za prav stari Egipčani, ki so imeli že iz-

datno znanje o pridobivanju in obdelovanju kovin in o drugih kemičnih rešeh. Njim pa je šlo pri tem v prvi vrsti za to, da bi znali posnemati in potvarjati dragocene snovi. Iskali so cenene kovinske zlitine, ki so na zunaj podobne zlatu in srebru. Zlatili in srebrili so različne predmete, da so bili videti, kot da bi bili pristni. Kvasili in lužili so druge kovine tako dolgo, da so se svetile kakor zlato ali srebro. Posnemali so bisere in dragulje, purpur in druge dragocene barve. V dveh ohranjenih rokopisih, ki sta nastala v 4. stoletju po Kr., nam je ostalo nad 250 takih egipčanskih navodil. Kakor vidimo, so bili Egipčani vseskoz praktični ljudje, ki so radi ukanili, kogar so mogli, v prazne špekulacije pa se niso radi spuščali.

Občno nagnjenje k vsemu skrivnostnemu, k čarovništvu, vedeževalstvu, mistiki, astrologiji itd., ki je bilo značilno za pozni stari, ves srednji in rani novi vek, se je polastilo teh staro-egipčanskih spretnosti. Srednjeveški Grki (Bizantinci) so napisali veliko množino knjig, ki vsebujejo malo stvarnega, a tem več mistične fantastike. Da bi imele te knjige večji ugled, so jih pripisovali Mojzesu, boginj Izidi, bogu Hermesu itd. Ko so se Arabci seznanili s temi bizantinskimi

spisi, so posneli iz njih skoro samo to, kar je bilo praktično porabno, zlasti v zdravilске svrhe, vse drugo pa so vrgli v kot. V zapadno Evropo je prišla alkimija z arabskim posredovanjem, saj so bili Arabci v srednjem veku oni narod, ki je imel največ prirodoslovnega znanja. Ko so začeli zapadni Evropci črpati iz bogatih arabskih virov, je šele prišla zlata doba za alkimijo.

Mnenje, da se dajo snovi pretvarjati druga v drugo in da je končno možno delati tudi zlato, samo po sebi ni bilo nesmiselno. Po Paracelzusu (1492—1551) sestojijo vse iz soli, žvepla in živega srebra; kovine so po njegovem nauku posebna mešanica teh elementov ali prvin; razen tega uči Paracelsus, da je še neka peta snov (quinta essentia). On ji je domneval, da je temelj vseh ostalih. Če bi jo mogli pripraviti, bi imeli v rokah univerzalno sredstvo za razstavljanje in poljubno sestavljanje snovi, kamen modrijanov in življenjski eliksir.

Sedaj pa se duhovi ločijo. Nekateri so prešli k znanstvenim poizkusom in znanstvenemu opazovanju ter so postali kemiki v današnjem pomenu, drugi pa so se vdajali divji fantastiki, kakor že prej Bizantinci. Svoje knjige so pripisovali bogu Hermesu, filozo-

RAZVOJ LETALSTVA

Markiz d'Arlandes mu je priskočil na pomoč. Komaj je bil de Rozier rešen, je bilo že treba reševati balon in odstraniti kurilno napravo, da ni vnovič nastal požar. Zrakoplovca sta bila letela ves Pariz; pot, ki sta jo bila preplula, je bila daljša nego pet milj. Navdušena množica slekla de Rozierju suknjo in si jo v spomin na veliki dogodek razrezala na koščke.

fom (Aristotelu, Albertu Velikemu itd.), Paracelsu in drugim uglednim osebam, da bi bolj vlekli. Njihov jezik se giblje v mističnih prisposodobah. V njihovih knjigah kar mrgoli »zelenih zmajev«, »rdečih levov«, »lilijjskih nevest«, »kraljevskih kopeli«, »življenjskih voda« itd. Sedem kovin odgovarja pri njih sedmim tedaj znanim planetom in sedmim odprtina v glavi (oči, ušesa, nosnice, usta). Srebro je bila boginja Diana, zlato bog Apolon, železo Mars, cin (kositer) Jupiter, svinec Saturn. »Velika skrivnost« je bila mati elementov in stara mati zvezd. Kamen modrosti je bil prvorojenec Prirode in starejši kakor kralj kovin. Premogel je tako precej vse. Kdor je popolnoma prodril v skrivnosti alkimije, tega so imenovali modrijana, kdor je šele stremil za lučjo, jim je bil filozof, oni, ki so še bolj zaostajali, pa so bili adepti. Bilo je »veliko« in »malo mojstrstvo«, ki sta se imenovali tudi »rdeči« in »beli lev«, »rdeča« in »bela tinktura«.

Človeški pohlep po denarju in želja po večni mladosti sta bila vzrok, da se je našlo vedno dovolj žrtev, ki so nasedale sleparjem na limanice, toda vedno je bilo tudi nekaj takih trezno mislečih, ki so odklanjali alkimijo in alkimiste in jih niso smatrali za resne.

Vrhunec je dosegla alkimija v 17. stoletju, ki pomeni tudi vrhunec čarovniških procesov in je sploh prav temno, v 18. stoletju pa je vera v možnost, da bi se delalo zlato, in v kamen modrijanov, znatno popustila. Vendar pa je še dal pruski kralj Friderik II., ki je bil sicer zelo prosvetljen vladar, neki gospe pl. Fuel 10.000 tolarjev za alkimistične poizkuse in še l. 1779. je odkupil angleški parlament neki stari gospodični recept za kamen modrijanov za 5000 funtov, kar je prav čedna vsota, če računamo 1 funt po 270 Din.

Vsekakor pa je upanje, da bodo mogli delati zlato, gnalo h kemičnim poizkusom mnogo ljudi in preiskalo se je mnogo več snovi, kakor če bi bile za take raziskave merodajne le znanstvene namere in potrebe kovinarstva. Marsikdo je žrtvoval tem dragim poizkusom vse svoje imetje ter pahnil sebe in svoje v bedo, marsikdo pa je zaradi eksplozij, ki so bile neizogibne, zletel v zrak ali pa kako drugače izgubil življenje in ogražal vso okolico. Alkimija je postala strast, ki po svoji silovitosti prav nič ne zaostaja za drugimi strastmi. Vendar pa so alkimisti odkrili tudi marsikaj koristnega, dasi seveda le mimogrede in nehote. Iznajdba porcelana je bila na pr. končno plod alkimističnih poizkusov.

V SLIKI IN BESEDI

Neki očividec poleta piše: »Skoraj vsi prebivalci Pariza so videli ta znameniti vzlet. Ploskaje in vriskanje je bilo gromovito. Moški so metali klobuke v zrak in kakor divji tekali za balonom. Mnogo žensk je jokalo od navdušenja, druge so padale v omedlevico.«

De Rozier je postal narodni junak; vsa Francija ga je slavila. Dame se niso štele za sodobne, niso nosile »De Rozierjevih« podvez, »De Rozierjevih« čepcev in »De Rozierjevih« životcev.

Še od l. 1796. do l. 1819. je bilo na Nemškem posebno društvo alkimistov. Da alkimija tudi danes ni popolnoma izgubila svoje privlačne sile, dokazujeta na pr. društvo, ki se je ustanovilo l. 1894. v Parizu z imenom Société hermétique et alchimique, in veliki alkimistični proces, ki se je vršil letos na Nemškem, v katerega je bil zapleten med drugimi dovolj uglednimi osebami tudi Ludendorff, nemški vojskovodja in načelnik generalnega štaba v svetovni vojni.

Kemiji kot strogi znanosti pa se je v najnovejšem času s povsem drugačnimi sredstvi posrečila pretvorba elementov vsaj deloma. Pri radioaktivnih telesih se vrši ta pretvorba sama po sebi, dasi večinoma silno počasi. Z

energijo, ki jo dajejo taka telesa, pa se je posrečilo razdejeti atome nekaterih kemičnih elementov in jih tako pretvoriti v druge elemente. Toda množine, ki jih tako dobijo, so še tako neznatne, in metode, ki so za to primerne, še tako drage, da ni možno na veliko pretvarjati kemičnih snovi druge v drugo, in pač še dolgo tudi ne bo.

O vsem tem pa morda kdaj drugič še kaj. Za danes naj zadostujejo te vrstice v pouk, posebno pa v svarilo vsem onim, ki se brez primernih sredstev in brez znanstvene strokovne podkovanosti spuščajo iz kateregakoli namena v kemične ali celo alkimistične poizkuse.

Na Monte Generoso krotijo strelo!

Novi poizkusi za pridobivanje atomske energije

Ne zadostuje nam več, da strela ne škodi. Nočem je odvajati: naučiti se mora delati zame.« To so besede Nietzschejevega »Zarathustre«, s katerimi je veliki filozof nevede sprožil problem Monte

Slavni fizik, profesor Rutherford, ki je prvemu uspelo razbiti nekaj atomov.

Generosa. Dvojno velja danes ta zahteva: Strela mora delati, da nam obogati znanje o delovanju narode in da nam odpre nove vire energije, ki bodo po izdatnosti prekosili vse doseданje.

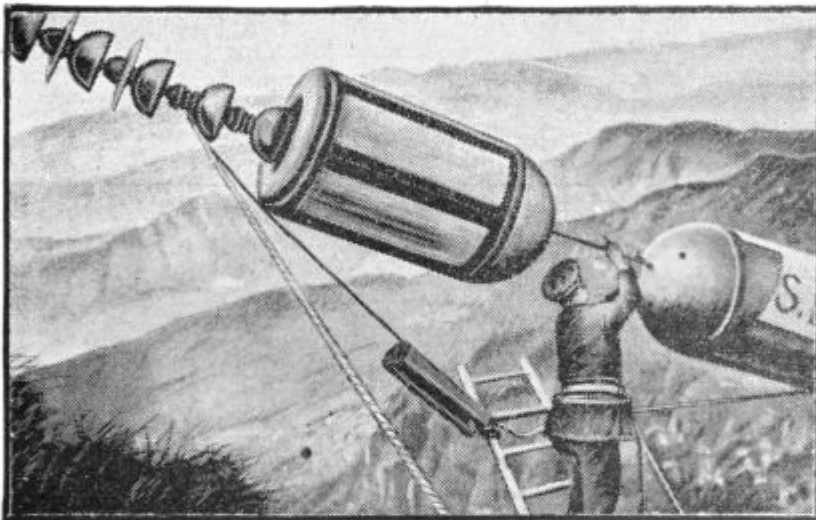
Drzna ideja, da se pritegnejo napetosti ozračne elektrike k znanstvenemu delu, je vznikla iz radiofizikalnega spoznanja. Danes vemo, da je nad zemljo mogočno električno polje, ki ni vedno enako močno, toda povprek vendar tolike jakosti, da med petami in temenom doraščenege moškega vlada električna napetost 370 voltov. Pod to napetostjo so vsi nositelji ozračne elektrike: pozitivni in negativni ioni. Če bi bilo število ionov tako veliko, da bi se lahko zgostili v dovolj jake električne toke, potem seve napetosti ozračne elektrike, ki je večja od napetosti za razsvetlavo, človeški organizem ne bi mogel prenesti. Zaradi malega števila ionov pa je tok, ki nenehoma struji skozi človeško telo v zemljo, prešibek, da bi ga mogli čutiti. Zaradi tega tudi ne zaznavamo električnega polja, ki je vedno okoli nas: Kadar pa se pripravljamo k nevihti, se običajna napetost, ki znaša nekako 200 voltov na meter višine, mahoma poviša na kakih 100.000 voltov. V višini sto metrov je tedaj že napetost 10 do 30 milijonov voltov v primeri z zemljo. Ob gorskih vršacih, kjer se električne stanice zgoste, se jakost električnega polja tako zelo poveča, da se začno vsi ostri, robati, po-

sebnost kovinski predmeti svetiti v tajništvem ognju sv. Elme, ki ni nič drugega kot s silo uhajajoča elektrika.

Za poskusno preizkušanje te silne ozračne elektrike so izbrali goro Monte Generoso ob Luganskem jezeru, ker so tam nevihte nenavadno pogoste, vrhu tega so na razpolago ugodna pota za dovoz materiala in priprav.

S silnimi električnimi polji, ki so tu na razpolago, nameravajo rešiti nekatere zelo zanimive naloge, za katere ne zadoščajo običajni laboratorijski stroji in naprave, kajti s temi so mogli doslej proizvajati napetost do največ dva in pol milijona voltov.

če bi se bilo posrečilo iz jedra živega srebra na kakršenkoli način izbiti eno enoto. Podobne spremembe atomov so se zadnja leta že nekajkrat posrečile pri snoveh, ki niso pretežke. Največ uspehov je dosegel fizik Rutherford, ki je uporabljal za razbijanje atomov tako zvane alfa-delce radija, ki niso nič drugega kot helijevi atomi, ki leté po prostoru z brzino 20 tisoč kilometrov na sekundo. Ti projektili utegnejo sprostiti tako veliko energijo, da glede na malenkost snovi daleč prekašajo vse dosedanje vire. In če bi imeli na razpolago napetost 4 milijone voltov, bi lahko umetno izprožili iz katodnih cevi

Montiranje priprave za zbiranje ozračne elektrike na Monte Generoso.

Zakaj prav za prav potrebujemo elektriko še višjih napetosti? V odgovor na to vprašanje se spomnimo dognanj fizikov o enotnem ustroju različnih atomov. Večini utegne biti že znano, da so atomi vseh snovi v bistvu enaki, da vsi obstajajo in vodikovega ali helijevega jedra in elektronov. Atom helija, ki ima atomsko težo 4, sestoji tedaj iz štirih vodikovih jeder, ki so spojena v nerazdružljivo enoto. Pozitivno električno jedro sredi atoma je kakor sonce in elektroni krožijo okrog njega kakor pravi planeti. Razlika med posameznimi atomi je tedaj v bistvu odvisna samo od tega, koliko enot ima jedro. Za živo srebro je na primer znano, da njega jedro obstoji iz 80 enot, medtem ko ima jedro zlata le 79 enot. Že iz tega se vidi, da ne bi bilo nemogoče, da bi naredili iz živega srebra zlato,

prav tako močne projekte, kakor jih predstavljajo alfa-delci radija, tako da bi se lahko pri nadaljnjih poskusih razbijanja atomov izognili te dragocene snovi.

Po tem kratkem izletu v kraljestvo atomske fizike bomo prav lahko razumeli, zakaj so potrebne tako visoke električne napetosti, ki nam jih za sedaj lahko nudi samo atmosferska elektrika. Gre za to, da se alfa-žarki radija nadomestijo s kanalskimi žarki, ki jih lahko na cenen način proizvajamo na poljubnem kraju. Z njimi se prav tako dajo razbijati atomi, vendar še z dosti večjim uspehom.

Rutherfordu je z radijevimi žarki najprvo uspelo odstreliti od dušikovega jedra nekaj vodikovih atomov, ki so odleteli s tako brzino, da se je videlo, kako so alfa-delci radija popolnoma od-

đali svojo energijo razbitinam dušikovega atoma. Pozneje je uspelo z radijevimi projektili razbiti še celo vrsto drugih lažjih atomov. Pri nekaterih, kakor n. pr. pri aluminiju, se je pokazalo, da imajo odstreljene razbitine atoma, tedaj vodikova jedra, celo večjo brzino, kakor so jim jo podelili projektili. Iz tega se dá nedvomno sklepati, da se v tem primeru dejanski sproščajo energije, ki so nakopičene v atomu, in sicer zgolj z umetno pripomočjo laboratorijskih aparatov. S tem pa (vsaj v bistvu) ni rešen samo stari romantični problem, ki je zanimal alkimiste in ki se je v strogi znanstveni obliki podedoval tudi v moderno znanost, marveč takisto njega praktični del: sproščanje in izkoriščanje atomskih sil, ki jih bo morda človeštvo kdaj še kruto potrebovalo.

Nastane vprašanje, ali je praktično mogoče izkoriščati atomske energije tako, da se razbijajo atomi z atmosfersko električno, ki proizvaja kanalske žarke v katodnih ceveh. Znanstveno delo, ki ga fiziki vrše na Monte Genesero, bo dalo odgovor na to poglavito vprašanje. Prorokovanja bodočnosti izkoriščanja atomske energije so prazna. Pomisliti moramo namreč, da je aparat, ki daje toliko alfa-žarkov, kolikor 100 gramov radija, že višek, kar zmora današnja tehnika. In vendar daje ta aparat v obliki alfa-žarkov le malenkostni električni tok milijoninke ampera. Če si prav predočimo to številko, si bomo tudi lahko predstavljali, kaj bosta morali še premagati moderna fizika in tehnika, preden bo atomska energija popolnoma v človeški posesti.

Japonski svečeniki blagoslovljajo novo sportno igrišče

Nove zanimivosti v ljudski prehrani

Dobro stoletje je že, kar se je udomačila parola, da »je človek tisto, kar je.« V tem izreku je ogromno pretiravanje, zakaj zgolj na podlagi različne prehrane ni mogoče razjasniti, zakaj je nekdo genij, nekdo pa duševna ničla, zakaj je ta dobričina, oni pa do dna zagrenjena duša. Nekaj resnice pa je vendar le v gornjih besedah, zlasti še, če jih ne obrnemo na posameznega človeka, marveč na cele narode.

Berlinski profesor Maks Rubner je imel srečno misel, da se je nekoliko temeljiteje poglobil v vprašanje človeške prehrane in v nje dobre in zle vplive. Primerjal je jedilne liste posameznih, po večini evropskih narodov, pa tudi Japoncev in Američanov ni pozabil, saj so prav odločilni, kadar gre za številčne primerjave. V celem je proučil prehrano skoro pol milijarde ljudi, tako da bodo njegovi zaključki do neke mere razjasnili tudi odnose med prehrano in podnebjem, narodnimi običaji ter nespremenljivo pranaravo človeka.

Prvo Rubnerjevo dognanje je, da skoraj vsi ljudje na svetu enako veliko jedo. Če vsakdanjo hrano preračunamo v kalorije, se pokaže, da so najskromnejši Japonci, ki se zadovoljujejo z 2550 kalorijami na dan, Angleži s 3000 kalorijami pa so najpotratnejši ljudje na svetu. Vendar razlika med tema velikima narodoma ni večja od ene sedmine. Znano je, da je hrana, ki vsebuje dušikove snovi, človeku neobhodno potrebna. In res je Rubner dognal, da se posamezna ljudstva glede dušične hrane prav malenkostno razlikujejo med seboj. Najskromnejši so v tem pogledu Rusi, ki se zadovoljujejo z 79 grami proteina na dan, medtem ko so Angleži z 90 grami na prvem mestu. Razlika med Anglijo, Severno Ameriko, Francijo, Nemčijo in Italijo znaša kvečjemu 3 grame. Nasprotno pa v prehrani lahko izbiramo med toščami in ogljikovimi hidrati (sladkorjem in moko), ker le-ti popolnoma nadomeščajo drug drugega. Tu pa je tudi statistika pokazala velike razlike. Dočim se Japonec zadovolji

z 29 grami maščobe, je povprečen Anglež pospravi na dan 105 gramov.

Dalje kaže Rubnerjeva statistika, da pojma: človek in kruhojdec nista nerazdružljiva, kakor ju slika naša civilizacija, zakaj med kruhojedce lahko štejemo le kaki dve petini ljudi na svetu, medtem ko bi vse ostalo pravilneje imenovali kašojedce, ker pri njih nadomeščata naš kruh riž in koruza v najraznovrstnejši pripravi. Kruhojedci so predvsem ljudstva ob Sredozemskem morju in vsa tista, ki so prejela njihovo kulturo, medtem ko so n. pr. Mongoli izraziti kašojedci. Meja je že tisočletja nepremakljiva. V grobovih staroegiptskih kraljev so našli 6 vrst vina, 5 vrst perutnine, 4 vrste piva, 10 vrst mesa in nič manj ko 16 vrst kruha in kolačev. Pojav, da se je začel v najnovejšem času tudi na Japonskem bolj in bolj udomačevati kruh, uvrščajo med najzanimivejše preobrazbe svetovne prehrane. Kruhojedci se namreč smatrajo za pripadnike višje kulture, ki je značilna tudi po sorazmerno zelo mešani hrani, medtem ko so kašojedci v prvi vrsti vegetarijanci. Japonci n. pr. še dandanašnji uživajo 95 odstotkov rastlinske hrane.

Kruhojedci se nadalje dele v one, ki uživajo rženi ali črni, ter tiste, ki jedo beli ali pšenični kruh. Pšenica je daleko na prvem mestu, zakaj 130 tonam produkcije pšenice ustreza le povprečno 43 milijonov ton svetovne produkcije rži. Pri tem pa ni niti upoštevano, da rž uporabljajo razen za prehrano še v mnoge druge industrijske svrhe, in sicer v mnogo večji meri kakor pšenico. Glede uporabe rži za prehrano je na prvem mestu Nemčija, ki pridelava letno 8 milijonov ton rži, a le 3,2 milijona ton pšenice, medtem ko se celo na Ruskem seje skoro prav toliko pšenice kot rži. Tretja velika deželna rži je Poljska. Drugod po svetu, razen na Ruskem, Poljskem in v Nemčiji, nima rž posebne veljave. Sicer pa je tudi v onih treh deželah čedalje bolj opaziti prodiranje pšenice, ki se ne bo dalo umetno zastaviti.

Še v nekem drugem pogledu so si zelo podobne Rusija, Poljska in Nemčija. V vseh treh deželah ima v prehrani zelo veliko vlogo krompir, ki ga pridelujejo pet do šestkrat toliko kot na Angleškem in v Ameriki, vključno Kanado.

Posredovalna vloga srednje Evrope med vzhodnimi evropskimi deželami z ene strani ter med jugom in zapadom, se izrazito čuti tudi v načinu prehrane. To zlasti velja za Nemčijo, ki je tu najbolj strnjena enota. Medtem ko rž in krompir približujeta Nemčijo k skromnim vzhodnim deželam, jo na drugi strani loči od njih zelo velika poraba mesa in drugih živalskih proizvodov, zlasti mleka, ki ga Nemčija porabi sorazmerno največ na svetu, celo več kot Anglija, kjer ima mleko že od nekdaj zelo važno vlogo v ljudski prehrani. Če označimo množino animalične hrane, ki odpade na enega človeka na Japonskem z enoto, potem odpadejo: na Italijo 2 dela, na Francijo 4, na Nemčijo 6 in na Angleško 8 delov. Poraba mesa pa je na Francoskem dvakrat, na Angleškem in v Nemčiji pa celo trikrat večja kakor v Italiji.

V splošnem se človeštvo v prehrani zelo trdovratno drži starih navad. Celo usodni dogodki kakor vojske in bloka-

de ne morejo vsiliti trajnih sprememb. Vendar pa utegnejo tudi veliki zgodovinski dogodki poseči vmes. Tako temeljito spremembo je povzročil n. pr. krompir, ki ga je Drake prinesel k nam iz Amerike. Isto velja za kavo in čaj, ki sta se pri nas kaj naglo udomačila in že skoraj popolnoma spodrinila poprej običajno jutranjo prežganko. Podobne spremembe pa nastajajo v znatni meri iz prirodne nujnosti, umetno — denimo s sistematskim podukom — se nikoli ne dajo izsiliti. Izjema je tu le prisilna otroška prehrana, ki je seve vprašanje zase. Tako n. pr. prizadevanje, da bi uvedli v ljudsko prehrano več sočivja, ni imelo zaželjenega uspeha.

Kaj neki so potemtakem gonilne sile, ki utegnejo povzročiti trajne spremembe v prehrani? Rubner misli, da sta tu bolj merodajna okus in užitek, kot pa hranilna vrednost te ali one jedi. Iz tega vidika se da tudi razlagati čedalje večji konsum belega kruha, zlasti pa silno naglo naraščajoča potrošnja sladkorja, ki jo skoro v enaki meri opazamo po vsem kulturnem svetu.

Spremembam v ljudski prehrani se mora nujno prilagoditi tudi poljedelstvo, ki naj ob pravem času spozna, kam meri razvoj, če si hoče v vseh prilikah ohraniti voljna tržišča.

Še o Piccardovem poletu

Casopis »Die Koralle« ima o nedavnem Piccardovem poletu v stratosfero precej skeptično sodbo. Ta polet je stal 400.000 belgijskih frankov, znesek, ki nikakor ni v skladu z doseženimi izsledki, čeprav je res, da se znanstveno gradivo ne more ocenjevati po denarni vrednosti. »Raziskavanje stratosfere« ob izvestnem letnem času in vremenu ni mogoče in v precejšnji meri tudi ni več potrebno. Že pred vojno so začeli redno raziskavati stratosfero z mednarodno vpeljanimi registracijskimi baloni aeroloških observatorijev. Ti baloni so že prispeli 33 km visoko. Piccard navaja kot najvažnejši izsledek svojega tveganega poizkusa spoznanje, da tudi v stratosferi človek lahko živi, če tiči v dobro zaprti čumnati in če se mu zadostno dovaja kisik. O tem pa razen prof. Piccarda ni nihče dvomil, saj so v takem položaju živeli že tisoči ljudje ne samo nekoliko ur, marveč skoro cele dni, tako n. pr. potapljači 100 m pod morjem, v podmornicah itd. Ni mogoče razumeti, zakaj bi ravno stratosfera skozi stene take smotrno urejene čumnate bolj ogražala življenje? Oni, ki so dosegli višinske rekorde do 13 km in brez zaprte čumnate, niso tega opazili.

Tudi izsledki glede višinskega žarenja so po sodbi omenjenega lista malo pomembni in dvomljivi. Ostane samo še senzacija s poletom, kar pa je nekoliko draga in nevarna zabava.

Kromal — nova zlitina

Švedski kovoznanec J. Hården iz Metalografskega zavoda v Stockholmu je izumil aluminijevo zlit »kromal«, nad vse trdo in odporno, navzlic njeni lahkoti. S posebnimi patentiranimi postopki je izumitelju uspelo, spojiti aluminij s kromom — problem, ki je zbog velike razlike v teži obeh kovin doslej delal precej preglavice. Poleg glavne sestavine aluminija vsebuje kromal še 2 do 4 % kroma in manjše količine niklja in mangana. Odporna sila znaša pri kromalu 36 do 43 kg na kvadratni milimeter, trdota pa je tolika, ko pri navadnem jeklu. Ob poskusih s slano vodo in sodavico je pokazal kromal veliko odporljivost nasproti jedkosti omenjenih tekočin. Kromal je pripraven zlasti za livarnice in se topi pri 700 stopinjah Celzija. Spričo svojih vrlin se bo gotovo dosti uporabljajal n. pr. za letala, pri separatorjih za mleko in olje, za posodje, propelerje, motorne čolne itd.

MIZICA, POGRNI SE!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed: paradižnikova juha z rižem, španske rezine z gnjatjo in štrucarco pripravljeno kot špinača, marelični cmoki. Večerja: goveja sekanica z makaroni, solata.

Torek, obed: juha iz solate z drobtinovimi cmoki, zeljnate klobasice v paradižnikovi omaki, dušen riž, jabolčna pita. Večerja: ocvrti prižljic in solata ali: krušni cmoki in solata.

Sreda, obed: na goveji juhi jetrni cmoki, govedina garnirana s krompirjevim pirejem, dušenimi bučicami in kumarčno omako, kompot ali surovo sadje. Večerja: pečen nov krompir in fižol v omaki.

Četrtek, obed: na goveji juhi (od prejšnjega dne) fritatni rezanci, meseni cmoki garnirani z nadevano papriko in širokimi rezanci, sadje. Večerja: kaša s kislim mlekom.

Petek, obed: grahova juha z ocvrto žemljico, zrezano na rezance, ponarejen morski pajek, malinov narastek. Večerja: ajdovi štruklji in kompot ali ribe in solata.

Sobota, obed: ječmenčkova juha, prašičevi kotleti, garnirani s prisiljenim zeljem in krompirjevim pirejem, kompot. Večerja: telečji paprikaš, polentni cmoki in solata.

Nedelja, obed: možganja juha z mangoldovim ponvičnikom, mangoldovi peclji z majonezo, koštrun kot srna garniran z drobnim pečenim krompirjem in različnimi solatami (indivija, pesa, stročji fižol), brizgane štravbe z vinskim šodojem. Večerja: gnjatni kroketi z dušenimi melancanami.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU

(Količina računana za 4–5 oseb)

Juha iz solate. V kozici dušim na presnem maslu ali masti pol drobno zrezane čebule, dva zrezana korenčka, petršilj in zeleno ter dve glavi solate štrucarce. Ko je solata mehka, jo pretlačim, v kozico na ostalo zelenjavo pa potresem pol žlice moke; ko porumeni, zalijem s slanim kropom in pokuham. Pretlačeno solato dam v drugo kozico, precedim nanjo juho, ostalo zelenjavo pa tudi pretlačim in dodam k juhi. Ko še nekoliko povre, zakuham vanjo drobtinove cmocke.

Jetrni cmoki. Dve stari žemlji obrbam in namočim v vodi, ju ožmem, razdrobim in prepražim na masti z drobno zrezanim petršiljem in čebulo. Dam v skledo in primešam, ko se nekoliko ohladi, eno jajce, sol, poper in deset dekagramov pretlačenih govejih jeter in eno žlico moke. Iz tega oblikujem za oreh debe-

le cmocke in jih zakuham v juhi. Ker skuham večjo količino juhe, da mi ostane tudi za drugi dan, zakuham cmocke v večji količini, kakor jo rabim za enkrat, zato da pri zakuhavanju jetrnih cmockov pridobi na moči in okusu. Ko so cmocki kuhani, odvezam toliko čiste juhe proč, da mi zadošča za drugi dan. Hranim jo na hladnem prostoru, da se ne skisa, drugi dan jo tik pred serviranjem hitro prevrem in vlijem na fritatne rezance.

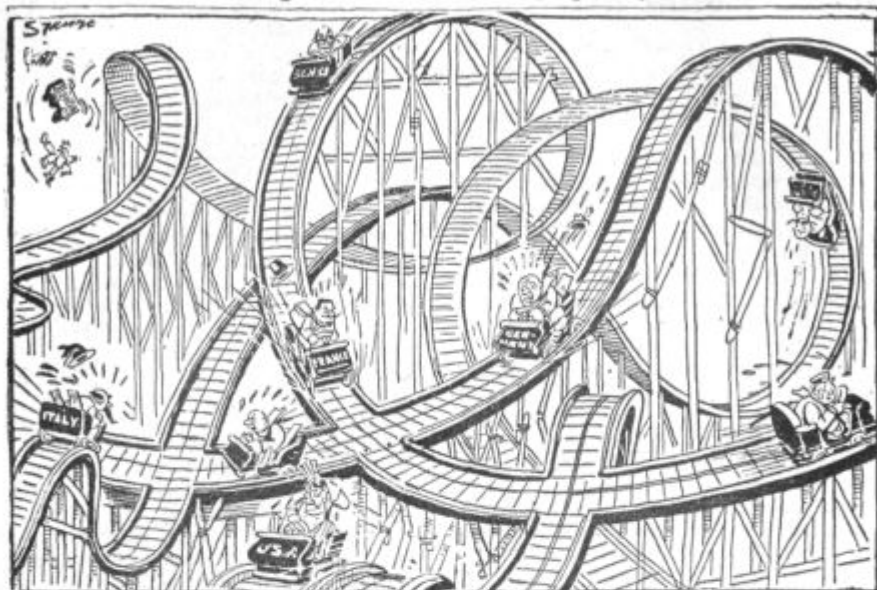
Meseni cmoki. 30 dkg govedine in 20 dkg sveže svinjine zmeljem dvakrat na stroju, dam v skledo in primešam dve žlici z mlekom prepognjenih drobtin, eno jajce, sol in poper. Primešam dobro in oblikujem za marelico debele cmocke ter jih v masti ocvrem. Z isto zmesjo napolnim štiri ali pet paprik in jih v manjši kozici opčnem. V drugi večji kozici segrejem tri žlice masti, ki mi ostaja od ocvrtih cmokov, zarumenim pol žlice moke, dam zraven pol žlice drobno zrezane čebule in petršilja; ko porumeni, zalijem z vodo, dodam pol žlice paradižnikove konzerve in osolim ter pokuham. Namesto konzerve dam v tem času, ko so sveži paradižniki, štiri ali pet zrelih, olupljenih in iztisnjenih paradižnikov. Ko se razkuhajo in je omaka gladka, vložim notri opečene paprike z mastjo vred, na kateri sem jih opekla, in ocvrte cmocke. Pokrito dušim še tričetrt ure na zmernem ognju. Ako je omaka pregosta, jo še nekoliko zalijem. Paprika da posebno pikanten in dober okus omaki in cmokom.

Ajdovi štruklji. Iz $\frac{1}{2}$ litra presejane ajdove moke zamesim v skledi z vrelim slanim kropom testo. Razvaljam ga na dobro pomokanem prtu in namažem z nadevom, zavijem skupaj, zavežem v prtič in skuham v slanim kropu. Ko vre pol ure, ga vzamem na desko, odvijem iz prtiča in zrežem na kose, zložim na podogovrat krožnik in zabelim s presnim maslom in drobtinami. Nadev: dva decilitra dobre kisle smetane zmesam z dvema rumenjaki in nekoliko soli. S tem namažem razvaljano testo, povrhu pa potresem 15 dkg zmletih orehov.

Mangoldov ponvičnik. Pet žlic kuhanega in pretlačenega mangoŕda ali špinače dušim na presnem maslu z drobno zrezano čebulo in petršiljem. V skledi vmešam 3 dkg presnega masla ali masti, eden ali dva rumenjaka, dobro vmešane mu dodam dve obrabani v mleku namočeni in pretlačeni žemlji, sol, poper, ohlajeni mangold in sneg enega ali dveh bejajčev. Zmes vložim v namazan in pomokan pekač za prst na debelo in spečem. Pečenega zrežem na male kocke, dam v juho in takoj serviram.

Karikatura

Angleška kritika trenutnega položaja

Mednarodno drsališče gor in dol, Evropska finančna zmešnjava.

Reševalna akcija za Nemčijo.

Zbor: Urno! Vrzite ji rešilni pas; že tretjič se potaplja!

Briand: Toda, gospoda, najprej je treba, da rešilni pas dobro zadrgnemo.

Tok se transformira na visoko napetost in teče po daljnovodih do kraja porabe. Tu se iznova transformira na nižjo napetost in v tej obliki šele napaja žarnice na ta način, da razžari v njih drobne kovinske nitke, ki izžanjajo svetlobo. Na tej dolgi in zapleteni poti se izgubi toliko premo-gove energije, da je slednjič ostane za svetlobo le še borna tretjina enega same-ga odstotka.

Polanyjeva luč pa deluje mnogo prepro-steje in zaradi tega dvajsetkrat prekaša električne žarnice glede na izrabo energije. Če bi se posrečilo novo napravo tako urediti, da bi delovala kakor današnje električne centrale, potem bi bili stroški za razsvetljavo naših stanovanj dvajset-krat manjši kakor sedaj.

Zal pa bo gotovo še dolgo trajalo, pre-den bo novi izum toliko dozorel za prak-so, da bomo lahko pospravili žarnice med staro šaro in si nabavili svetiljke na kuhinjsko sol. Polanyjeva luč se bo za enkrat le sem pa tje posvetila v laboratorijih, navadni smrtniki pa ne bomo še ta-ko kmalu deležni njene cenene svetlobe.

„Tekoče rokavice“

Izum »tekočih rokavic« ima tako nenav-adno ozadje, da se sliši kakor šala. Bilo je pred nekaj leti na severnem Švedskem. Gradili so železnico po neki dolini; teren je bil po večini iz gline. Bila je dolina kakor nešteto drugih, tako da ni bilo nika-kega pomisleka proti gradnji proge. Ven-dar pa se je zgodilo, da je železnico začelo s tračnicami in pragovi, s kretnicami in postajami ter z vsem gornjim ustrojem in signalnimi napravami vred odplavljati, ko so začeli voziti vlaki. Toda odplavilo ni samo železnice; vsa dolina je začela drseti v smeri največjega naklona.

Ta nenavadni pojav je vzbudil med znanstveniki mnogo zanimanja. Profesor Freundlich, ki ga je podrobneje raziska-val, je dognal, da gre za neko novo last-nost snovi, ki jo je imenoval thixotropija. Dognal je namreč, da obstoje nekatere vo-dene snovi, ki so v mirnem stanju popol-noma trdne, ki pa takoj stečejo, čim se začno tresti. Če jih potlej pustimo pri mi-ru, se v nekaj minutah strdijo in so toge kakor prej. Podobno je bilo tudi z glina-stim temeljem, po katerem je tekla že-leznica: Ko so začeli voziti vlaki, je temelj stekel in ga je jelo odnašati; potlej, v od-morih pa se je spet otrdil, tako da dolgo niso mogli pogoditi pravega vzroka od-plavljanja. Enak pojav so nato opazovali še na mnogih drugih snoveh in zdaj je že tako vsestransko raziskan, da ga bodo la-hko v bližnji bodočnosti praktično izkori-stili.

Največ si obetajo od njega v industriji kavčuka. Dandanes se večina kavčukovih predmetov, n. pr. rokavice izdelujejo z večkratnim pomakanjem. Iz lesa ali kake druge pripravne tvarine se naredi model

roke, ki se potlej večkrat zaporedoma po-moči v tekoči kavčuk. Tako se po vrhu modela počasi naredi tenka prevleka, ki se po vsakokratnem osušenju in ponovnem pomakanju polagoma odebeli, kolikor je treba in dokler iz začetne tenke kože ne nastane močna rokavica. Šele potlej se rokavica vulkanizira, to se pravi: prepa-rira z žveplom, da kavčuk zakrckne in po-stane elastičen.

Po Freundlichovem načinu pa je ves po-stopek dosti bolj preprost. Nepredelane-mu kavčukovemu mleku, kakršno teče iz gumijevih dreves, se dodajo neke snovi, ki ga spravijo v thixotropno stanje. Kavču-kovo mleko postane trdno, a se s pretre-sanjem takoj spet vtekočini. Če zdaj po-močimo v to gmoto model roke, se kožica mahoma strdi in rokavica je mnogo prej gotova kakor po starem načinu. Seveda pa je treba rokavico tudi zdaj vulkanizirati, ker bi se drugače pri snemanju z modela spet omeščala. Freundlichovo odkritje se bo nedvomno obneslo tudi v mnogih dru-gih industrijskih panogah.

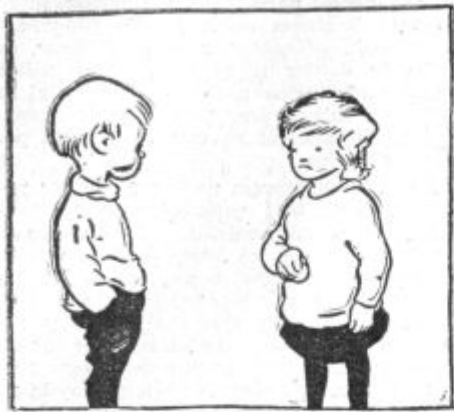
Galenus

Pred 1800 leti se je rodil v Pergamu v Siciliji slavni modroslovec in zdravnik Galenus. Bil je zdravnik rimskih cesarjev, tudi slavni Mark Avrelij mu je zaupal svo-je telesno zdravje. Iz njegovih spisov se nam je ohranil samo neznaten del, med njimi Kompendij zdravilstva, ki so ga mnoga stoletja po Galenovi smrti prevajali in se iz njega učili lečenja bolezni. Galenus je že poznal raztelesenje živali in polkuse, ki jih je delal z njimi, je prenašal na člo-veka. V kirurgiji se še danes drži njegov način obvezavanja glave in prsi. V lekar-ništvu je prvi uvedel kombinirana rastlin-ska zdravila. V primeri s Hippokratom je Galenus pomenil precejšen napredek.

Križarke potapnice

Ameriško strokovno glasilo je objavilo prve podrobne podatke o 6 podmornicah ameriškega brodograja. Gre za nove zgrad-be tolikšne dovršenosti, da bi za to vrsto plovil smel rabiti naziv: križarke pogre-zače. Taka ladja zdrži tri mesece na de-belem morju in prevozi 25.000 morskih milj, ne da bi morala v luki pristati zaradi goriva. Ima vse prednosti križark in ob-enem se more globlje v vodo ponoriti nego doseданje podmornice. Tako je slična lad-ja »Nautilus« (ne zamenjavaj z Wilkinso-vo istoimensko podmornico!) pri zadnjih poskusih dosegla neznansko globino 112 metrov. Potapniške križarke morejo ob pravih pogojih ostati 3 dni pod vodo. S posebnimi pripravami pa utegnejo ta rok raztegniti na cel mesec. Za ta primer si preskrbijo velikansko zalogo stisnjene-ga zraka, ki se hrani v jeklenicah.

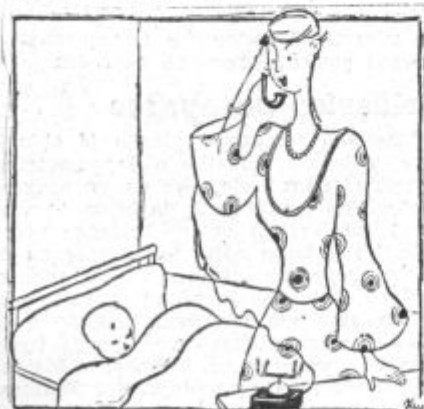
HUMOR V SLIKAH

»Mojo mamo slika slavni umetnik!«
 »Ah, kaj bi to. Moja mama se vsako jutro slika kar sama.«

»Koliko bi zahtevali, če bi mi tetovirali na prsa 'Alice'?«

»Halo. Ali je tam telefonska centrala? Tukaj številka 1347. Ljuba gospodična, rada bi obiskala svojo prijateljico. Položila bom slušalo na mizo, in če boste čuli, da moj mali joka, me, prosim, pokličite na številko 1988.«

»Kaj praviš k tej nesramnosti? Pomisli: Pokljukar me je imenoval za najbolj zabito glavo celega stoletja!«

»No, kar potolaži se: saj je minilo šele 30 let tega stoletja. Ne kaže, da bi se zaradi tega razburjal.«

»Gospa, ali Vas smem prositi, da priporočite naše izdelke?«

»Katero tvrdko pa zastopate?«

»Meyer & Co. Izdelujemo vsakovrstna nadomestila: lasulje, umetne čeljusti, lesene noge . . .«

Telesna kultura v radiju. . . in sedaj vzbočimo prsi naprej kolikor le moremo.«